

^H4686 SAYILI MİLLETLERARASI TAHKİM KANUNU UYARINCA HAKEMLERİN VE MAHKEMELERİN GEÇİCİ HUKUKİ KORUMA KARARI VERME YETKİSİ

*Arş. Gör. Melis TAŞPOLAT TUĞSAVUL**

GİRİŞ

Dünyada yaşanan gelişmeler, globalleşme hareketleri, ekonomik ve sosyal ilişkilerin yoğunlaşması aynı zamanda uluslararası ticaret alanında uyuşmazlıkların çoğalmasına yol açmıştır. Tahkim kurumu da bu uyuşmazlıkları çözme biçimi olarak getirdiği avantajlar sayesinde ön plana çıkmıştır. Nitekim ulusal hukuk sistemlerindeki değişiklikler, uyuşmazlıkların sulh yolu ile çözümündeki güçlükler, davaların uzun yıllar sürmesi ve elde edilen kararların icrasındaki güçlükler bu alanda tahkimin uyuşmazlık çözüm biçimi olarak yaygınlaşmasına sebebiyet vermiştir.

Türk hukuku açısından uluslararası tahkime ilişkin temel hukuk kaynağı 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'dur (MTK)¹. Kanunun uygu-

^H Hakem incelemesinden geçmiştir.

* Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı

¹ RG:05.07.2001 S: 24453. Burada eklemek gerekir ki; Türk hukukunda tahkim konusunda başkaca düzenlemeler ve Türkiye'nin taraf olduğu bazı uluslararası anlaşmalar da mevcuttur. Bu düzenlemeler ve anlaşmalar başlıkları itibarıyla şu şekilde ifade edilebilir: 13.08.1999 tarihli ve 44446 sayılı "TC. Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun", 21.01.2000 tarihli ve 4501 sayılı "Kamu Hizmetleri ile İlgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uyulması Gereken İlkeler Dair Kanun", 22.11.2007 tarihli ve 5718 sayılı "Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun", 08.08.1991 tarihli ve 3730 sayılı Kanunla onaylanan "Uluslararası Ticari Tahkime Dair 1961 Tarihli Avrupa (Cenevre) Anlaşması", 08.05.1991 tarihli ve 3731 sayılı Kanunla onaylanan "Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkındaki New York Anlaşması",

lama alanına yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu Kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar girmektedir². MTK'nın uygulama alanı

27.05.1988 tarihli ve 3453 sayılı Kanunla onaylanan “Devletlerle Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Halline Dair Konvansiyon”, Türkiye'nin taraf olduğu iki ve çok taraflı “Yatırımların Teşviki ve Korunması Anlaşmaları” (**Şanlı**, Cemal: Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, 5. Bası, İstanbul 2013, s. 255-257; **Nomer**, Ergin: Devletler Hususi Hukuku, 20. Bası, İstanbul 2013, s. 529). Ayrıca bkz. **Ekşi** Nuray, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Tahkim, İstanbul 2013, s. 1 vd.; **Akıncı**, Ziya: Milletlerarası Tahkim, 3. Bası, İstanbul 2013, s. 16 vd. Ayrıca belirtmeliyiz ki; MTK yürürlüğe girmeden önce milli ve milletlerarası tahkim kurallarının tek bir kanunda düzenlenmesi ve böylece her iki kanun hükümleri arasında yeknesaklık sağlanması ve tahkimin uluslararası kurallara uygun olarak gelişiminin sağlanması amaçlanmıştır. Ancak MTK'nın kısa süre içerisinde çıkarılmak istenmesi bu düşüncenin gelişimini engellemiş ve bu konuda Prof. Dr. Yaşar Karayalçın Başkanlığında Prof. Dr. Ejder Yılmaz, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez ve Dr. Sema Taşpınar tarafından çalışma yapılmış ve “Enstitü Taslağı” olarak 15 Mart 2001 tarihinde Adalet Bakanlığına sunulmuşsa da tahkim hükümlerinin tek bir kanunda yer alması mümkün olamamıştır (**Pekcanitez**, Hakan: Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanununun Tahkime İlişkin Hükümleri, Milletlerarası Tahkim Semineri 19 Nisan 2011, Ankara s. 63).

² Türk tahkim hukuku mevzuatında milli-milletlerarası tahkim ayrımı ilk kez 4501 sayılı Kamu Hizmetleri ile İlgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uyulması Gereken İlkelere Dair Kanun'un (RG:22.01.2000 S:23941) yabancılık unsuruna ilişkin hükmü ile yasal bir zemine kavuşmuş olup, herhangi bir tereddüt olmaması açısından anılan 4501 sayılı Kanun'un kapsamına giren sözleşmelerden doğan uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözümünün bu kanuna tabi olduğu açıkça ifade edilmiştir (**Ekşi**, Nuray: Milletlerarası Tahkim Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme, Prof. Dr. Gülören Tekinalp'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl:23, Sayı 1-2/2003, s. 303, **Ergönen**, Onur: 10. Yılında Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Uygulama Alanı, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi, Cilt:7, Sayı:20, 2011/3, s. 153). Hemen vurgulamak gerekir ki; milletlerarası ticarete ilişkin uyuşmazlıkların Türkiye'de gerçekleştirilen bir tahkim yargılaması ile çözümlenmesi söz konusu olduğuna 2001 yılına kadar bu alana özgü bir düzenleme bulunmadığından ve tahkim ile ilgili tek yasal düzenleme Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda (HUMK) yer aldığından, bu Kanun'un ilgili hükümleri (md.516-536) uygulanmakta idi. Bu hükümler ise, milletlerarası tahkimin niteliği ile bağdaşmayacak şekilde tarafların irade serbestisine ve hakem mahkemelerinin yetkilerine önemli sınırlamalar getirmekte idi (**Birsel**, Mahmut T./**Budak**, Ali

dışında kalan tahkim bakımından ise 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK)³ hükümleri geçerlidir. Nitekim HMK md. 407, MTK'ya atıfta bulunarak MTK'nın tanımladığı anlamda yabancılık unsuru içermeyen ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği uyuşmazlıklar hakkında HMK'nın tahkime ilişkin hükümlerinin uygulanacağını belirtmiştir⁴.

Cem: Milletlerarası Tahkim Konusunda Türk Hukuku Açısından Sorunlar ve Öneriler, Türk Tahkim Hukuku ve UNCITRAL Tahkim Örneği, Milletlerarası Tahkim Konusunda Yasal Bir Düzenleme Gerekir mi?, Sempozyum, Bildiriler, Tartışmalar, 11 Nisan 1997, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, s. 199 vd.). MTK, belirli yabancılık unsuruna sahip olan tahkimi, "milletlerarası tahkim" tanımı altında düzenlemiştir (**Öztekin Gelgel**, Günseli: Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulama Alanı ve Getirmiş Olduğu Önemli Yenilikler, Bilgi Toplumunda Ünal Tekinalp'e Armağan, Cilt:II, s. 1083). Ayrıca MTK'nın uygulama alanı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Kocasakal-Özdemir**, Hatice: Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Uygulama Alanının Belirlenmesi, Prof. Dr. Özer Seliçi'ye Armağan, Ankara 2006, s. 343 vd.; **Seviğ**, Vedat Reşit: Milli Tahkim ve Milletlerarası Tahkim, Prof. Dr. Gülören Tekinalp'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl:23, Sayı 1-2/2003, s. 643 vd.; **Seviğ**, Vedat Reşit: Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Özellikleri, Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl:22, Sayı 2/2002, s. 745 vd.

³ RG:04.02.2011, S: 27836.

⁴ Bir başka deyişle, Türkiye'de ulusal tahkim HMK md. 407 vd. hükümlerinde iç hukuka tâbi bir usul kurumu olarak düzenlenmiştir. HMK'da tahkim kurumu düzenlenirken MTK'da yer alan düzenleme ve mehz 1985 tarihli Birleşmiş Milletler (UNCITRAL) Model Kanunu ve tahkim hukukundaki gelişmeler esas alınmıştır. MTK'da uluslararası alanda tahkim kuralları arasında bütünlük ve uyum sağlamak; bu çerçevede bu yola başvuranlar için öngörülebilirliği temin etmek amaçlanmıştır. Bir diğer amaç ise mahkemelerin uluslararası tahkim kararları üzerindeki etkilerini azaltarak taraf iradelerini ön plana çıkarmak böylece daha liberal bir tahkim anlayışını oluşturmaktır. Oysa ki; HUMK'un uygulandığı dönemde milletlerarası tahkim kuralları ile ulusal tahkim arasında çok ciddi ve önemli farklılıklar mevcuttu. HMK ile iki düzenleme arasındaki farklılıklar büyük ölçüde giderilmiştir (**Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet: Medeni Usul Hukuku, 14. Bası, Ankara 2013, s. 1065, **Pekcanitez** (Tahkim), s. 64, **Pekcanitez**, Hakan: İstanbul Tahkim Merkezi Kanun Taslağı, Prof. Dr. Burhan Ceyhan'a Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Özel Sayı, 2010, s. 636); **Budak**, Ali Cem: Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Tahkim Hükümleri, Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi, Cilt:1, S:1 2012, s. 33). Ayrıca bkz. **Akıncı**, s. 22 vd. HMK Tasarısında yer alan tahkim hükümlerinde UNCITRAL Model Kanunu'na sadık kalınmasının olumlu bir gelişme olduğu husu-

“4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu Uyarınca Hakemlerin ve Türk Mahkemelerinin Geçici Hukuki Koruma Kararı Verme Yetkisi” başlıklı çalışmamızda öncelikle geçici hukuki koruma kavramının milletlerarası tahkimde⁵ ne anlama geldiği hususu değerlendirilerek, konu beraberinde getirdiği tartışmaları ele alınarak incelenmeye gayret edilmiştir.

A. Milletlerarası Tahkimde Geçici Hukuki Koruma Tedbiri Kavramı

Milletlerarası tahkimde ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kavramları⁶ yerine daha çok bir üst başlık olan geçici hukuki koruma tedbirlerinden bahsedilmektedir⁷. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki; kurumsal tahkim⁸

sunda bkz. **Alangoya, Yavuz/Yıldırım, Kamil/Deren-Yıldırım, Nevhis**: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler, İstanbul Barosu 2006, s. 213.

⁵ Tahkim daha çok ticaret hukukuna ait hukuki uyumsuzlukları kendisine konu olarak alır. Fakat asıl ağırlığı uluslararası alanda yabancı unsurlu olaylarda ve özellikle de uluslararası ticarete hissedilir. “Milletlerarası tahkim” kavramı yerine “milletlerarası ticari tahkim” kavramı da kullanılmaktadır. Milletlerarası tahkim devletler arasındaki çözümlünde başvurulan ve aslında devletler genel hukukunun konusunu oluşturan tahkimleri de kapsayan bir “üst kavram” izlenimini vermektedir. Bu nedenle; yanlış anlaşılmaya ve karışıklığa müsait olan bu kavram yerine, özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerle ilgili tahkimi ifade etmek için “milletlerarası ticari tahkim” kavramı da tercih edilmektedir. Nitekim buradaki “milletlerarası” tâbiri yabancılik unsurunu vurgulamak için kullanılmıştır (**Şanlı**, s. 253-254, **Şanlı, Cemal/Esen, Emre/Ataman-Figanmeşe, İnci**: Milletlerarası Özel Hukuk, 2. Bası, İstanbul 2014, s. 546-547, **Şanlı, Cemal**: Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk, Ankara 1986, s. 28 vd.). Ayrıca bu konuda bkz. **Nomer, Ergin/Ekşi, Nuray/Öztekin-Gelgel, Günseli**: Milletlerarası Tahkim Hukuku, C.I, 4. Bası, İstanbul 2013, s. 3 vd.; **Akıncı**, s. 60 vd. Çalışmamızda benimsediğimiz milletlerarası tahkim kavramı yabancılik unsuru içeren ticari ve ekonomik uyumsuzlukları konu alan tahkimlerdir.

⁶ MTK md. 6’da ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kavramları yer almıştır. Bu kavramlara yer verilmesinin doğurduğu olumsuz sonuçlar bakımından bkz. aşa. B.III.a.

⁷ Burada vurgulamak isteriz ki; tahkim yargılamasında geçici hukuki koruma önlemleri taraflar arasında çekişmeli hukuki durumun olduğu gibi kalmasını sağlamak ve taraflar ile üçüncü kişilerin haklarının korunmasını temin etmek bakımından önemlidir. Ancak geçici hukuki önlemlerin kullanılması konusunda dikkatli davranmak gereklidir. Zira bu önlemlerin taraflardan birince diğer tarafın baskı altına alınıp sıkıştırılması amacına yönelik bir silah olarak kötü niyetli bir biçimde de kullanılması mümkündür. Bu nedenle

sistemlerinde konuya ilişkin başkaca terimler de kullanılmaktadır. Örneğin Milletlerarası Ticaret Odası Tahkim Kuralları'nda "koruyucu ve geçici önlemler" (conservatory and interim measures, sichernde und vorläufige Massnahmen) (md. 23), Zürih Ticaret Odası Uluslararası Tahkim Kuralları'nda (md. 28) ve Quebec Ticari Tahkim Kurallarında (md. 38) "geçici ve koruyucu önlemler" (interim and conservatory measures, vorsorgliche und sichernde Massnahme) (md. 28), Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Kuralları (md. 46), Uluslararası Ticari Tahkime Dair Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (United Nations Commission for International Trade Law, UNCITRAL) Tahkim Kuralları'nda⁹ (md. 26),

mahkemelerde ve hakem yargılamasında bu hususa dikkat edilerek bu silahın doğru olarak kullanılması sağlanmalıdır (Pekcanitez, s. 115-116).

⁸ Uluslararası ticari tahkim farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bazen taraflar, tahkimin daha çok kendi denetimlerinde cereyan etmesini isterler ve buna bağlı olarak hakemleri, tahkim yerini, tahkim usulünü ve tahkimin maddi hukukunu doğrudan doğruya kendileri belirlerler veya bu konuda hakemlere yetki verirler. Tahkimin en basit şeklini teşkil eden bu tip hakemlikte tahkim mahkemesi tarafların anlaşması üzerine ve yalnız taraflar arasındaki somut olay için geçici olarak teşekkül ettiği için bu tür tahkime "ad hoc" (geçici, arizi) tahkim denir. Buna karşılık bazen taraflar tahkimi önceden mevcut olan ve tahkimi organize eden belirli bir kurumun kurallarına ve idari denetimine tâbi kılarlar. Bu tür hakemlikte tahkimi organize eden kurum, tahkimi düzenleyen, önceden hazırlanmış kurallara sahiptir. Asıl itibarıyla taraf iradelerince düzenlenmeyen hususlar kurumun bu kurallarınca yönetilir. Ayrıca kurum, tahkimin iyi işleyebilmesi için idari ve teknik hizmetler sunar. Tahkimin bu türünde usul, esas ve idari bakımlardan önceden hazırlanmış kurallara göre tahkimi organize eden bir kurumun aracılığı söz konusu olduğundan, bu tür tahkime "kurumsal tahkim" denir (Şanlı, Esasa Uygulanacak Hukuk, s. 69, Şanlı, s. 286 vd.; Akıncı, s. 4 vd.).

⁹ Uluslararası Ticari Tahkime ilişkin pek çok ülke düzenlemesine UNCITRAL Model Kanunu önderlik etmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere UNCITRAL Model Kanun'un amacı, Birleşmiş Milletler üyesi devletlere milli mevzuatın bir parçası olarak benimseyip kanunlaştırabilecekleri bir örnek kanun metni sunmaktır. Devletler, UNCITRAL Model Kanunu kendi resmi dillerine tercüme etmek suretiyle bir bütün olarak iktibas edebilecekleri gibi, kendi hazırlayacakları bir kanun tasarısında kısmen veya çeşitli değişikliklere tâbi tutarak kullanabilirler. Birleşmiş Milletler bünyesinde milletlerarası ticaret hukukunda uyum ve yeknesaklığı sağlamak üzere 1968 yılında Macaristan'ın girişimleri ile Birleşmiş Milletler Milletlerarası Ticaret Hukuku Komisyonu-UNCITRAL kurulmuştur. Bu komisyon milletlerarası ticaret alanında yeni anlaşmaların hazırlanması, kanunların çıkarılması ve ticari örf ve âdet ile ilgili düzenlemelerin yapıl-

“koruyucu geçici önlemler” (interim measures of protection) ve Amerikan Tahkim Derneği’nin Ticari Tahkim Kurallarında (md. 34) “geçici çareler” (interim relief) terimi kullanılmıştır¹⁰.

Genel olarak geçici hukuki himaye dava sonucunun ortaya çıkmasına kadar yargılama öncesinde veya sonrasında doğabilecek tehlikelerden davacı ve veya davalıyı korumak için yargı organlarınca verilen geniş ya da dar kapsamlı hukuki himaye olarak belirtilebilir. Bunu sağlayacak somut araçlar ise geçici hukuki himaye tedbirleridir¹¹. Devlet yargılaması ve icra hukuku

masında etkin olmuştur. Model Kanun UNCITRAL’in 21 Haziran 1985 tarihli toplantısında kabul edilmiştir (**Birsel/Budak**, s. 201-202; **Alangoaya**, Yavuz: UNCITRAL Tahkim Yönetmeliği Hakkında, Prof. Dr. İlhan E. Postacıoğlu’na Armağan, İstanbul Üniversitesi, 1990, s. 1) Model Kanun’un Türkçe çevirisi için bkz. Sempozyum, s. 224 vd. Ayrıca bkz. **Deren-Yıldırım**, Nevhis: UNCITRAL Model Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu Çerçevesinde Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları, s. 13 vd.; **Bozkurt-Yüksel**, Armağan Ebru: UNCITRAL ve UNCITRAL Model Kanunu’na Genel Bir Bakış, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Cilt:2,Yıl:2, Sayı:4 , 20 Ocak 2011, s. 145 vd.

¹⁰ Alman hukukunda “einstweiliger” veya “vorläufiger Rechtsschutz” terimi ile genel anlamda geçici hukuki koruma ifade edilirken, “einstweilige Verfügung” terimi ile ihtiyati tedbirler kastedilmektedir. Ayrıca vorläufige und sichernde Massnahmen” terimi de sadece tahkim yargılaması için geçerli geçici ve koruyucu hukuki koruma olarak ifade edilmektedir. Bkz. **Thomas**, Heinz/**Putzo**, Hans: 30. Auflage, München 2009, s. 103; **Rosenberg**, Leo/**Scwab**, Karl Heinz/**Gottwald**, Peter: 17. Auflage, München 2010, s. 1040; **Özkes**, Muhammet: İcra İflas Hukukunda İhtiyati Haciz, Ankara 1999; s. 40, dipn.37; ayrıca bkz. **Özbek-Hadimoğlu**, s. 27. Belirtmek gerekir ki; çeşitli hukuk sistemlerinde ve uluslararası nitelikteki hukuki metinlerde geçici hukuki koruma tedbirleri kavramına ilişkin olarak terminolojide birlik sağlanamamıştır (**Erişir**, Evrim: Geçici Hukuki Korumanın Temelleri ve İhtiyati Tedbir Türleri, İstanbul 2013, s. 4; **Balkar**, Süheyla: Uluslararası Ticari Tahkim ve Geçici Koruma Tedbirleri, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010, s. 34; **Özbek-Hadimoğlu**, Nimet: Milletlerarası Usul Hukukunda Geçici Hukuki Koruma, Ankara 2013, s. 27; **Kırlı-Aydemir**, Deniz Defne: Milletlerarası Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler, İstanbul 2013, s. 16; **Özsunay**, Ergun: Kurumsal Tahkim Sistemlerinde ve Bazı Ulusal Hukukların “Uluslararası Tahkimle İlgili Düzenlemeleri”nde Geçici ve Koruyucu Önlemler, İBD 2003/2, s. 267).

¹¹ **Yılmaz**, Ejder: Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri, Cilt:1, Ankara 2001, s. 32. “... geçici hukuki koruma, karşı tarafın kötü niyetli davranışlarını önlemek, dava sonucunu güvence altına almak ve hak arama özgürlüğünün kullanılabilmesi (hayata geçirilmesi)

prosedürü içerisinde maddi ilişkinin açıklığa kavuşturulması ve icrası için belirli bir zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Yargılamanın sonucunun da yargılamaya başlandığı sırada, hatta bu süreçten önce güvence altına alınması ihtiyacı ortaya çıkabilir. Zira yargılama sürecinde çeşitli sebeplerden dolayı yargılama ile elde edilmesi istenen sonuçlardan uzaklaşılması veya bu sonuçların elde edilmesinin güçleşmesi ihtimali ortaya çıkabilir. Bu güvence de geçici hukuki koruma tedbirleri ile sağlanacaktır. Bireylerin hak arama özgürlüğünün ve hukuki korunma taleplerinin güvence altına alınması hukuk devletinin bir gereği olduğundan geçici hukuki koruma fiili bir zorunluluk olmasının yanı sıra aynı zamanda hukuki bir zorunluluk da teşkil eder¹².

Geçici hukuki koruma tedbirlerine sadece ulusal mahkemeler tarafından değil Avrupa Topluluğu Adalet Divanı ve Uluslararası Adalet Divanı gibi uluslararası ve hatta uluslar üstü mahkemelerde de çoğunlukla başvurulmakta olup devlet yargılamasında olduğu gibi özellikle ticari uyuşmazlıklar bakımından büyük önem taşıyan tahkim yargılamasında da bu tür tedbirlerin varlığı her geçen gün artmaktadır¹³.

Geçici hukuki korumanın asıl yargılamayı tamamlayıcı bir fonksiyonu bulunmaktadır; bu yönüyle yargılama hukukunun amacıyla bir bütünlük oluşturur. Belirtilmelidir ki; geçici hukuki koruma, asıl davada olduğu gibi, taraflar arasındaki uyuşmazlığı kesin şekilde geleceğe yönelik olarak çözüme kavuşturmayacaktır. Geçici hukuki koruma, somut olarak maddi

için başvuru hukuki ve zorunlu bir çare; dava sonunda gerçekleşecek olan asıl (kesin) hukuki korumanın güvencesi olarak tanımlanabilir” (Arslan, Ramazan: Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Geçici Hukuki Korumalar Konusunda Getirdiği Yenilikler, Bankacılar Dergisi Özel Sayı, 2013, s. 7). Ayrıca muhtelif tanımlamalar için bkz. Pekcanitez, Hakan: Milletlerarası Tahkimde Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara 2003, s. 115 vd.; Erişir, s. 4-5; Erten, Rifat: Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, Ankara 2010, s. 8 vd.; Yeşilirmak, Ali: Provisional Measures in International Commercial Arbitration, Londra Kluwer 2005, s. 7 vd.; Tunç-Yücel, Müjgan: HMK Uyarınca Tahkimde İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti, Ankara 2013, s. 19 vd.; Hadimoğlu-Özbek, s. 23 vd.; s. 9 vd.; Balkar, s. 6 vd.

¹² Özekes, s. 36-37; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 1009; Özsunay, s. 266. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. Üstündağ, Saim: İhtiyati Tedbirler, İstanbul 1981, s. 1 vd.

¹³ Bkz. Balkar, s. 2-3.

hukuka ilişkin hakların gerçekleştirilmesine ve elde edilmesine hizmet etmemekle beraber asıl yargılamada verilen hükmün gerçekleştirilebilmesi yolunu açık tutma suretiyle ona yardımcı olarak etkili bir hukuki koruma garantisi sağlar¹⁴. İşte söz konusu geçici koruma tedbirlerinin türleri arasında da ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz yer almaktadır. Başka bir anlatımla; geçici koruma daha genel ve üst kavram olarak kabul edilirken, ihtiyati tedbir ve para alacakları için kabul edilen ihtiyati haciz geçici hukuki koruma türleri arasında kabul edilmektedir¹⁵.

¹⁴ **Özekes**, s. 38-39; **Pekcanitez/Özekes/Atalay**, s. 1010.

¹⁵ Geçici hukuki koruma bir üst kavram olduğundan hukuk sistemimizde çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Buna medeni yargıda ihtiyati tedbirler dışında delillerin tespiti, İcra ve İflas Hukukunda ihtiyati haciz, İdari yargıda yürütmenin durdurulması, Anayasa Yargısında yürürlüğün durdurulması, Ceza Yargısında arama, tutuklama, el koyma örnek olarak verilebilir (**Yılmaz**, s. 38). Bir başka anlatımla; geçici hukuki koruma bir türünü teşkil eden ihtiyati tedbirden farklı ve daha genel bir kavramdır (**Yılmaz**, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 1652, **Yılmaz**, s. 39-173; **Özekes**, s. 41, **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 1011). Buna karşılık **Üstündağ**, ihtiyati tedbirlerin, para alacaklarının teminine yarayan ihtiyati haciz ve diğer hakların, yani para dışındaki çekişmeli hakların muhafazasına, teminine hizmet eden ihtiyati tedbirler olmak üzere ikiye ayrıldığını belirterek, bu iki tedbir çeşidinin tabii olduğu müşterek hükümler olduğu gibi ayrıldıkları hükümlerin de mevcut olduğunu ifade etmiştir. Bkz. **Üstündağ**, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, C. I-II, 7. Bası, İstanbul 2000, s. 582; **Üstündağ**, s. 5; aynı yönde bkz. **Alangoya**, H.Yavuz/**Yıldırım**, M. Kamil/**Deren-Yıldırım**, Nevhis: Medeni Usul Hukuku Esasları, 8. Tıpkı Bası, İstanbul 2011, s. 405, dipn.1. Hemen belirtmek gerekir ki; 1086 sayılı HUMK'da yer almayan "geçici hukuki koruma" kavramı HMK'nın 10. Kısımın Birinci ve İkinci Bölümünde düzenlenmiştir. Geçici hukuki koruma tedbirleri arasında "ihtiyati tedbirler", "delil tespiti", ve "diğer geçici hukuki korumalar" yer almaktadır. Bkz. **Kuru**, Baki/**Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder: Medeni Usul Hukuku, 25. Bası, Ankara 2014, s. 556; **Yılmaz** (Şerh), s. 1651 vd.; **Umar** Bilge, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2011, s. 1089 vd; **Karşlı**, Abdurrahim: Medeni Muhakeme Hukuku Ders Kitabı, 3. Baskı, İstanbul 2012, s. 751 vd.; **Sungurtekin-Özkan**, Meral: Türk Medeni Yargılama Hukuku, İzmir 2013, s. 397 vd. Doktrinde Kuru HMK Tasarısı'nı değerlendirirken "geçici hukuki korumalar" üst başlığına gerek olmadığını ifade etmiştir (**Kuru**, Baki: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Hakkında Genel Değerlendirme, Medeni Usul ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı V, Ankara 2007, s. 81). Ayrıca aile ve şahsın hukuku alanındaki özel ihtiyaçlara cevap vermek için bir çoğu Türk Medeni Kanunu'nda özel olarak düzenlenmiş ve kendine has özellikleri olup ihtiyati tedbirlerden bazı noktalarda farklı nitelikte aile ve

Milletlerarası tahkim uygulamasında, geçici hukuki koruma tedbirlerinin yeri, önemi, şayet mümkün görülmesi halinde içeriği, nasıl hükme bağlanacakları, icrası, bu sırada mahkemelerin yardım ve denetimi, milletlerarası tahkimin gerçekten böyle bir hukuki çareye ihtiyaç duyup duymadığı, tahkimin hukuki niteliği ile örtüşüp örtüşmediği gibi tüm hususlar ile ilgili özellikle düzenlemeler bağlamında yaşanan farklılıklar çoğu kez geçici hukuki koruma tedbirlerinin kendilerine özgü niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Geçici hukuki korumalar asıl davada olduğu gibi taraflar arasındaki uyumsuzluğu geleceğe yönelik olarak çözmeyeceklerinden mantıksal olarak nihai hukuki korumanın yerini tutmamalı; onu aşmamalı ve fakat etkin ve işlevsel kılarak tamamlamalıdır¹⁶.

Milletlerarası tahkimde hangi geçici hukuki koruma kararlarının verilebileceği hususunda öncelikle tarafların anlaşması önem taşımaktadır. Bunun yanında tahkim usulüne uygulanacak hukuk, uyumsuzluğun esasına uygulanacak hukuk ve tenfiz ülkesinin hukuku da tahkim yargılamasında geçici hukuki koruma kararı verilirken dikkate alınması gereken düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷.

Kurumsal tahkimde karşılaşılan geçici hukuki koruma tedbirleri genellikle, delillerin toplanması, tespiti ve korunmasına, statükonun korunması ve taraflar arasındaki ilişkinin düzenlenmesine, uyumsuzluk konusunun korunması, maddi varlıkların devri ya da sarf edilmesini önlemeye yönelik olarak karşımıza çıkarlar. Delillerin korunmasına yönelik geçici tedbirler, tahkim yargılaması sona erinceye kadar delillerin korunmasını sağlamaya yöneliktirler. Örneğin bir yol, baraj veya liman inşaatında kullanılan malzemeye

şahsın hukukuna ilişkin geçici hukuki korumalar (TMK md. 194; md. 195; md. 196; md. 197; md. 198; md. 199; md. 405; md. 406) ile yine değişik kanun hükümlerinde yer verilen kendine has özellikleri olan diğer geçici hukuki koruma türleri (örneğin fikri ve sınai haklar bakımından düzenlenmiş ve diğer geçici hukuki koruma türlerinden farklı, bazen de onların tümünü içine alacak şekilde yer verilen geçici hukuki korumalar) mevcuttur (Özkes, Muhammet/Erişir, Evrim: Konusu Para Alacağı Olan Geçici Hukuki Korumaların Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi, 2006/3, S:5, s. 1237).

¹⁶ Özkes, s. 38-39; Yılmaz, s. 37; Thomas/Putzo, s. 1249.

¹⁷ Schwab, Karl Heinz/Walter, Gerhard: Schiedsgerichtsbarkeit, 7. überarbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck, Helbing&Lichtenhahn 2005, s. 160.

ilişkin uyuşmazlıklarda veya alıcıya teslim edilecek bir şeyin kalitesine ilişkin uyuşmazlıklarda bu çeşit önlemlere ihtiyaç duyulabilir. Yine karşı tarafın hakimiyet alanındaki uyuşmazlık konusu yapıda keşif veya bilirkişi tarafından inceleme yapılmasına izin vermesi istenebilir. Bozulma ihtimali bulunmama ile birlikte elden çıkarılmadığı veya kullanılmadığı takdirde taraf için katlanılmayacak zararlara neden olan delillerin tespiti önceden yapılabilir¹⁸. Statükonun korunmasına yönelik önlemlerde hakem mahkemesinin mevcut durumu olduğu gibi korunmasına yönelik önlemleri söz konusu olacaktır. Buna örnek olarak hakem kararı verinceye kadar işin durdurulması verilebilir. Veya tam tersi olarak özellikle süreli sözleşmelerde uyuşmazlık nedeniyle karşı tarafın edimlerini ifa etmekten kaçınması nedeniyle örneğin, inşaatın yapımının durması halinde büyük zararlar ortaya çıkabilir ve hakemler zararların önüne geçebilmek için tarafların yargılama boyunca inşaat sözleşmesi kapsamındaki edim yükümlülüklerini yerine getirmelerine karar verebilir. Yine bazı kurumsal tahkim sistemlerinde hakem mahkemesinin maddi varlıkların kaçırılmasını veya malların başkasına geçirilmesini önlemeye yönelik koruyucu önlemler alabildikleri görülmektedir. Bozulabilir malların satılması, uygun bir şekilde depolanması veya bir sanat eserinin muhafaza altına alınmasını içeren kararları buna örnek olarak verebiliriz¹⁹.

Uyuşmazlığın esası hakkında tahkim anlaşmasına dayanılarak yapılan yargılama yanında geçici hukuki koruma kararı gerektiği takdirde kimlerin yetkili olduğu konusunda ilk olarak akla mahkemeler ve hakemler gelmektedir.

¹⁸ Burada yine örnek olarak bir zararın tazmini için açılacak davada zarara uğrayan makinenin onarılmadan muhafazası ve bunun delillerin incelenmesine kadar çalışmadan kalmasının büyük zararlara neden olabileceğinden zarar gören işyerinin delil tespiti yaptırması verilebilir. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta delil tespiti isteyebilmek için istenen delillerin henüz inceleme sırasının gelmemiş olması ve delil tespiti isteyen tarafın hukuki yararının olmasıdır (**Pekcanitez**, s. 127, **Pekcanitez/Atalay/Özekes**, s. 1051). Ayrıca delil tespiti konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Arslandoğan**, Birce: Medeni Yargılama Hukukunda Delil Tespiti 2014, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, s. 13 vd.

¹⁹ **Özsunay**, s. 268-269; **Erten**, s. 43-45; **Schwab/Walter**, s. 162; **Walter**, Gerhard/**Bosch**, Wolfgang/**Brönniman**, Jürgen: Internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz, Verlag Stämpfli + Cie AG, Bern 1991, s. 133-134.

B. Hakemlerin Geçici Hukuki Koruma Kararı Vermesi Yetkisi

I. Genel Olarak

Hakemler tarafından geçici hukuki koruma tedbirlerine hükmedilip hükmedileceği konusu öncelikle hakemlerin yargı yetkileriyle ilgili olup, tarafların iradesine, tahkime uygulanacak kurallara ve ilgili milli hukuka bağlıdır. Hemen belirtmek gerekir ki; uzunca bir dönem geçici hukuki koruma kararlarına duyulan ihtiyacın mahkemelerin yardımı ile karşılanması gerektiği kabul edilmiş; bu konuda hakemlere yetki verilmemiştir²⁰. Ancak son otuz yılda uluslararası tahkimin gelişmesi ve günümüzde uluslararası uyuşmazlıkların olağan çözüm yöntemi haline gelmesi ile birlikte gerek pozitif hukuklarda, gerekse uluslararası tahkim uygulamasından çıkan içtihatlarda mahkemelerin yanında hakemlerin de geçici hukuki koruma kararı vermesi gerektiği, hatta bunun bir gereklilik olduğu ileri sürülmeye başlanmıştır. Hatta bu bağlamda tartışma konusu artık hakemlerin geçici hukuki koruma tedbirlerine hükmetme yetkilerinin bulunup bulunmadığı değil, bu yetkinin hangi kapsam ve nitelikte olduğu noktasında yoğunlaşmaktadır²¹.

Burada UNCITRAL Model Kanun uygulamasına değinmekte fayda vardır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu tarafın-

²⁰ Tahkimde hakemlerin geçici hukuki koruma önlemlerine karar veremeyeceklerine ilişkin görüşün dayandığı temel gerekçe hakemlerin “imperium” yetkisine sahip olmalarıdır. Ancak zamanla geçici hukuki koruma tedbirlerinin hakemlerin yargı yetkisi kapsamında kabul edilmesi gerektiği benimsenmeye başlanmış ve bu nitelemenin belirleyici ve kısıtlayıcı bir biçimde kullanılmadığı görülmektedir. Imperium latince kökenli bir kelime olup hiçbir lisanda tam olarak karşılığı bulunmamaktadır. Latince “imperare” fiilinden gelir ve “hükmetmek-buyurmak” anlamını taşır. İçinde “güç”, “yaptırım” ve “emir verme” kavramlarını barındırdığı ileri sürülür ve her üçü de ancak devletin sahip olabileceği yetkileri ifade eder (**Balkar**, s. 90-91).

²¹ **Walter/Bosch/Brönniman**, s. 127; **Schwab/Walter**, s. 55; **Yeşilova**, Bilgehan: Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi, İzmir 2008, s. 647; **Yeşilirmak**, s. 50; **Balkar**, s. 113; **Erten**, s. 31; **Tunç-Yücel**, s. 33. Ancak tahkim yargılaması çerçevesinde uluslararası mevzuatta hakemler tarafından hangi şartlarda geçici hukuki koruma kararı verilebileceğinin açık olarak düzenlenmediği “gerekli görülen hallerde” veya “hakemler uygun gördüğü takdirde” gibi ifadeler yer verildiği görülmektedir. Bu konuda bkz. **Yeşilirmak**, s. 170-171.

dan hazırlanan 21.06.1985 tarihli UNCITRAL Model Kanun'un bazı maddeleri üzerinde 2006 yılında gelişen uluslararası ticaret ve bununla birlikte milletlerarası tahkimin önem kazanması üzerine ihtiyaçlara uygun değişiklikler yapılmasına karar verilmiştir ve yapılan bu değişikliklerin en önemli kısmı geçici hukuki koruma tedbirlerine ilişkin olmuştur²². Söz konusu değişiklikten önce Model Kanun md. 17; *“ taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça, taraflardan birinin talebi üzerine, tahkim mahkemesi, taraflardan birinin ihtilaf konusuyla ilgili gerekli bulunduğu koruma tedbirlerini almasına ara tedbir olarak karar verebilir. Tahkim mahkemesi, taraflardan birinin bu yönde bir tedbirle ilgili uygun teminatı sağlamasına karar verebilir ”* şeklinde idi. Model Kanun'un anılan maddesi ile devlet mahkemelerinin geçici hukuki koruma tedbirlerine hükmetmesi bakımından fiili tekeli kaldırılmış, böylece sadece mahkemelerin geçici hukuki koruma tedbirlerine karar verebileceği veya karar vermeye yetkili olduğu yönündeki dogma değiştirilmiştir. Bu düzenlemenin hakemlere; geçici hukuki koruma tedbirlerine hükmedip hükmetmeme; hükmedilecek ise hangi türüne hükmedileceği hususunda geniş bir takdir yetkisi tanıdığı, düzenlemede hakemlerin verecekleri geçici hukuki koruma tedbirleri konusundaki tek sınırlamanın söz konusu geçici hukuki koruma tedbirinin tahkim anlaşmasına konu uyumsuzluğun esasına ilişkin olması gerektiği belirtilmiştir²³. 2006 tarihli değişiklikten sonra ise 11 Kanun hükmü altında tasnif edilen bu ayrıntılı düzenleme hakemlere ihtiyati tedbirden önce gelmek ve ihtiyati tedbirin amacına engel olunmamasını sağlamak üzere “ön emir” kararları vermek yetkisi tanımakta, hakemler tarafından verilen ihtiyati tedbir kararlarının tanınması ve tenfizini ve tahkim yargılaması dolayısıyla devlet mahkemeleri tarafından verilen ihtiyati tedbir kararlarını ayrı ayrı düzenlemeye tâbi tutmaktadır²⁴.

Özellikle genel olarak ulusal mevzuatlarda yer almayan geçici hukuki korumalara hükmedebilme şartları Model Kanun md. 17 A ile düzenleme

²² http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration.html; **Duve**, Christian: Die neuen UNCITRAL Arbitration Rules- höhere Effizienz, niedrige Kosten?, Recht der Internationalen Wirtschaft, Heft 1-2/2011, <http://www.christian-duve.de/downloads/UNCITRAL%20Arbitration%20Rules.pdf>.

²³ **Pekcanitez**, s. 119; **Deren-Yıldırım**, s. 81; **Yeşilova**, s. 650.

²⁴ Bkz. **Budak**, s. 44.

altına alınmıştır. Bunlardan ilki tedbir kararı verilmediği takdirde oluşacak olan zararın sonradan giderilecek tazminat ile dahi giderilemeyecek olması ve bu zararın tedbirin yöneldiği kişinin bu tedbir sebebiyle uğrayabileceği zarardan maddi olarak daha yüksek bir zarar olma şartıdır. Yani bu şart oranlılık ilkesine²⁵ işaret etmektedir. İkinci şart, tedbir talep eden tarafın uyuşmazlığın esası hakkında haklı çıkma ihtimalinin makul sayılması şartı olup madde içerisinde bu şartın hakim tarafsızlığını etkilememesi gerektiği vurgulanmıştır. Delillerin korunmasına yönelik geçici tedbirlerde ise bu şartların sadece tahkim mahkemesinin uygun gördüğü kapsamda uygulanacağı kabul edilmiştir²⁶.

UNCITRAL Model Kanunu'nda olduğu üzere ulusal mevzuatlarında hakemlerin geçici hukuki tedbirlere karar verebileceğini düzenleyen ülkelere örnek olarak Almanya ve İsviçre'yi gösterebiliriz²⁷.

Alman hukukuna göre, 1997 yılında Alman Usul Kanunu (Zivilprozessordnung, ZPO)'nun 10. kitabında değişiklik yapan Tahkim Yargılamasının Yeniden Düzenlenmesine İlişkin Kanun (Gesetz zur Neuregelung des Schiedsverfahrensrecht)'dan önce hakemlere geçici hukuki koruma önlemleri verme konusunda bir düzenleme mevcut değildi ve bu

²⁵ Bkz. **Erişir**, s. 69 vd.

²⁶ Bkz. **Balkar**, s. 133 vd. 2006 değişikliğinden önceki düzenlemede yer alan geçici hukuki koruma tedbirinin “uyuşmazlığın esasına ilişkin olma” (“...in respect of the subjectmatter of the dispute”) ifadesinin lafzen yeni düzenlemede yer almadığına dikkat çekmek isteriz.

²⁷ Hakemlerin geçici tedbirlere hükmedebilmesine imkan tanımayan ülkeler de mevcuttur. İtalya, Arjantin, Yunanistan bunlara örnek olarak verilebilir (**Balkar**, s. 126; **Yeşilova**, s. 648, **Özsunay**, s. 286). İngiliz hukukunda 1996 yılında kabul edilen İngiliz Tahkim Kanunu (English Arbitration Act) geçici hukuki koruma önlemleri konusunda ayrıntılı ve görülen sorunları mümkün olduğunca ortadan kaldıracak şekilde hazırlanmıştır. Genel olarak belirtmek gerekirse; tahkim yargılamasında geçici hukuki koruma önlemleri konusunda yetki öncelikle hakem kuruluna verilmiştir. Mahkemelerin konuya ilişkin yetkisi sınırlı ve ancak hakem kurulunun bu konuda yetkisinin bulunmaması veya kararın alınması gereken anda buna muktedir olamaması halinde söz konusu olabilmektedir. Yani; İngiliz hukukunda mahkemeler geçici hukuki koruma tedbirleri konusunda son başvuru yeri olarak belirlenmiştir (**Erten**, Rıfat: İngiliz Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.58. 2009/3, s. 557).

konu hakemler tarafından verilen kararların icra edilmesinin mümkün olup olmaması bakımından tartışmalı idi²⁸. ZPO md.1041/I ile tarafların aksini kararlaştırmamış oldukları hallerde hakem mahkemesinin tarafların talebi üzerine uyuşmazlık konusu hakkında geçici veya koruyucu tedbirlere hükmedebileceği öngörülmüştür. Burada taraflar şekle bağlı olmayan bir tahkim sözleşmesi ile geçici hukuki koruma önlemleri alma konusunda hakemleri yetkilendirmiş olurlar. O halde hakemler tahkim sözleşmesinden aldıkları yetkiyle geçici hukuki koruma önlemlerine karar verebilirler. Başka bir ifade ile; hakem mahkemesi bu konuda re'sen yetkili olmayıp, tarafın talebi üzerine bu konuda karar verebilir. Nitekim ZPO 1014/I'e göre tarafların aksini kararlaştırmaları da-bu konuda tahkim mahkemesini yetkili kılmamaları veya sınırlamaları- mümkündür. Ancak taraflar aksini kararlaştırmamışlar ise hakem mahkemesi yapılan tahkim anlaşması ile geçici hukuki koruma kararı alabilir; hakemlerin geçici hukuki koruma kararı alma konusunda özel olarak yetkilendirilmesine gerek yoktur. Ancak burada belirtmek gerekir ki; Alman hukukuna göre kanundan kaynaklanan bir yetkilendirme mevcut olmakla birlikte aynı zamanda yine taraf iradesine de ihtiyaç vardır²⁹.

Bununla birlikte taraflar tahkim yargılamasının özelliklerini kendileri belirlediğinden hakemler ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararları yanında üçüncü kişilerin haklarına zarar vermemek koşuluyla başkaca koruyucu önlemlere de hükmedebilirler. Hakem mahkemesi aynı zamanda karşı taraf için oluşabilecek zararlara karşılık olarak uygun bir teminat karşılığında tedbire hükmedebilir (ZPO md.1041/I). Alman hukukunda mahkemelerin -talep

²⁸ **Rosenberg/Gottwald/Schwab**, s. 1040; **Stein Friedrich/Jonas Martin**: Kommentar zur Zivilprozessordnung, 22. Auflage, Band 9, Mohr Siebeck Verlag, 2008, s. 493.

²⁹ **Musielak**, Hans Joachim: Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz, 9. neubearbeitete Auflage, Verlag Franz Vahlen München 2012, s. 2474; **Schwab/Walter**, s. 167; **Rauscher**, Thomas/**Wax**, Peter/**Wenzel**, Joachim: Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band 3, 3. Auflage, Verlag C.H. Beck München 2008, s. 268-269; **Zöller**, Richard: Zivilprozessordnung, 28. neubearbeitete Auflage, 2010 Verlag Dr. Otto Schmidt Köln, s. 2274. UNCITRAL Model Kanun'un 17. maddesindeki düzenleme uyarınca da aynı şekilde hakemlerin geçici hukuki koruma kararı verme yetkisi doğrudan kanundan kaynaklanmakta, hakemlerin taraflarca bu konuda özel olarak yetkilendirilmelerine gerek bulunmamaktadır (**Deren-Yıldırım**, s. 81).

halinde daha önce mahkemeye geçici hukuki koruma tedbirlerine hükmedilmesi için başvuru yapılmamışsa- hakemler tarafından hükmedilen geçici hukuki koruma tedbirinin icra edilmesine yardım edeceği ve mahkemelerin talep halinde hakemler tarafından verilen geçici hukuki koruma tedbirini değiştirebileceği veya kaldırabileceği öngörülmüştür (md.1041/II, III)³⁰.

Belirtmek gerekir ki; Alman hukukunda ZPO md. 1041 ile hakemlere geçici hukuki koruma kararı verme konusunda büyük bir özgürlük sağlanmıştır. Zira icra edilme konusunda devlet mahkemelerinin yardımı talep edilmediği sürece hakemler verilecek geçici hukuki koruma önlemleri açısından da geniş serbestiye sahiptirler³¹.

İsviçre hukukunda ise 1969 tarihli Tahkim Yargılamasına İlişkin Kantonlar arası Anlaşma (Konkordat über die Schiedsgerichtsbarkeit 27 März 1969) md. 26/I ile geçici hukuki koruma tedbirleri kararı verme konusunda münhasıran mahkemeler yetkili kılınmıştır. Bu düzenleme emredici olup, tarafların bu konuda tahkim mahkemelerini yetkilendirilmesine ilişkin yapacakları anlaşmalar geçersizdir. Bununla birlikte hakem mahkemesine tarafların rızaen yerine getirebilecekleri geçici hukuki koruma önlemleri tavsiye etme yetkisi tanınmıştır. 18 Aralık 1987 tarihli İsviçre Devletler Özel Hukuku Kanunu (Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht, IPRG)³² md. 183 ile hakem mahkemesine taraflar aksini kararlaştırmadığı sürece geçici hukuki koruma tedbirleri verme konusunda yetki tanınmıştır. Yine aynı şekilde 1 Ocak 2011 tarihinde kabul edilen İsviçre Federal Hukuk Muhakemeleri Kanunu (Schweizerische Zivilprozessordnung, SZPO)³³ md. 374 ile de geçici hukuki koruma tedbiri verme konusunda hem hakemleri hem de mahkemeler yetkilendirilmiştir. Hem IPRG hem de SZPO açısından taraflar hakem mahkemesinin bu yetkisini anlaşma ile sınırlayabilirler ve

³⁰ Bkz.**Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 1040; **Thomas/Putzo**, s. 1301; **Rauscher/Wax/Wenzel**, s. 269; **Baumbach, Adolf/Lauterbach, Wolfgang/Albers, Jan/Hartmann, Peter**: Zivilprozessordnung 68. völlig neubearbeitete Auflage Verlag C.H. Beck München 2010, s. 2404.

³¹ **Rauscher/Wax/Wenzel**, s. 271.

³² <http://www.admin.ch/ch/d/sr/291/a183.html>.

³³ <http://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19870312/index.html>.

kaldırabilirler³⁴. Burada da Alman hukukunda olduğu gibi hakem mahkemesi geçici hukuki koruma kararı verme konusunda re'sen yetkili değildir, tarafların talebi gerekir. Başka bir deyişle; hakem mahkemesi geçici hukuki koruma kararı verme konusunda münhasıran yetkili değildir. Taraflar açıkça aksini kararlaştırmadığı sürece devlet mahkemeleri de geçici hukuki koruma kararı verme konusunda yetkilidir³⁵.

Hakem mahkemesinin geçici hukuki koruma önlemlerine karar verirken hangi şartlara uyacağı her iki madde metninde de yer almamıştır. Buna göre SZPO md. 373'de yer alan yargılama kurallarından yararlanılması gerektiği belirtilmiştir. Her ne kadar her iki düzenleme uyarınca verilecek geçici hukuki koruma kararının uyuşmazlık konusuna ilişkin olması şartı³⁶ yönünde bir düzenleme kanunun lafzında yer almamakta ise de hakem mahkemesinin bu hususu dikkate alması gerektiği belirtilmiştir. Yine hakem mahkemesinin ilk aşamada geçici hukuki koruma kararı verirken geçerli bir tahkim sözleşmesinin olup olmadığını ve uyuşmazlığın tahkime elverişli olup olmadığını denetlemesi gerekir. İkinci aşamada ise hakem mahkemesinin verilecek olan geçici hukuki koruma kararının hukuka uygunluğunu denetlemesi gerektiği hususu belirtilmiştir³⁷. Hem IPRG md. 183/II hem de SZPO md. 374/II uyarınca şayet verilen geçici ve koruyucu önlemlere uyulmaz ise; hakem mahkemesinin devlet mahkemelerinden yardım talep edebileceği düzenlenmiştir.

Bu örnekler dışında belirtilmelidir ki; kurumsal tahkim sistemlerinin büyük çoğunluğunda da hakemlerin geçici hukuki koruma tedbirlerine karar vereceği düzenleme altına alınmıştır. Örnek olarak; Milletlerarası Ticaret Odası Tahkim Kuralları (md. 23); Alman Tahkim Enstitüsü Tahkim Kuralları (Paragraf 20), Hollanda Tahkim Enstitüsü Tahkim Kuralları (md. 37-38),

³⁴ **Sutter-Somm**, Thomas/**Hasenböhler**, Franz/**Leuenberger**, Christoph: Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO), 2. Auflage, Schulthess Juristische Medien AG 2013 (Huber), s. 2683; **A. Gehri**, Myriam/**Kramer**, Michael: ZPO Kommentar, Schweizerische Zivilprozessordnung, Orell Füssli Verlag AG 2010, S. 615-616.

³⁵ **Sutter-Somm/Hasenböhler/Leuenberger**, s. 2684.

³⁶ Karş. ZPO md. 1041/I.

³⁷ **Walter/Bosch/Brönniman**, s. 140; **Gehri/Kramer**, s. 616; aynı yönde bkz. **Bucher**, Andreas: Die neue internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz, Verlag Helbing&Lichtenhahn Basel und Frankfurt am Main, 1989, s. 79.

Belçika Tahkim ve Arbuluculuk Merkezi Kuralları (md. 17) ve ICSID Tahkim Kurallarını (Kural 39) verebiliriz³⁸.

II. Türk Hukukunda Durum

Türk hukukunda MTK md. 6/II ve HMK md. 414 ile hakemlerin geçici hukuki koruma kararı verebilecekleri düzenleme altına alınmıştır. Hemen belirtelim ki; 1086 sayılı HUMK döneminde hakemlerin geçici hukuki koruma kararı verebileceklerine ilişkin bir düzenleme mevcut değildi. Bu nedenle hakemlerin HUMK döneminde geçici hukuki koruma tedbirlerine hükmedemeyecekleri, bu kararları verme yetkisinin mahkemelere ait olduğu belirtiliyordu³⁹.

MTK uyarınca da Alman ve İsviçre hukuk sistemlerinde olduğu gibi hakemlerin geçici hukuki koruma kararı vermelerine ilişkin düzenleme emredici nitelikte olamayıp, tarafların bunun aksine düzenleme yapmaları mümkündür. Bu düzenleme uyarınca hakemlerin kendiliğinden geçici hukuki koruma kararı vermeleri söz konusu olamaz; taraflardan birinin mutlaka bu konuda talepte bulunması gerekmektedir⁴⁰. Bununla birlikte maddenin devamında hakem veya hakem kurulunun geçici hukuki koruma kararı vermeyi uygun bir güvence verilmesine bağlı kılabileceği düzenleme altına alınmıştır. Zira böylece devlet yargılamasında olduğu gibi diğer tarafın

³⁸ Bkz. **Yeşilova**, s. 652 vd.; **Özsunay**, s. 269-270.

³⁹ **Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet: Medeni Usul Hukuku, 9. Bası, Ankara 2010, s. 715; **Kuru**, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, (VI Cilt), 6. Baskı, İstanbul 2001, s. 6055; **Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım**, s. 619; **Nomer**, Ergin/**Ekşi**, Nuray/**Öztekin-Gelgel**, Günseli: Milletlerarası Tahkim Hukuku, C. I, 3. Bası, İstanbul 2008, s. 21. Yargıtay 13. HD'nin T.07.01.2003, E.2002/12841, K.2003/185 sayılı kararı şu şekildedir: "...HUMK'da hakemlerin ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararı vereceğine dair bir hüküm bulunmamasına ve ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararı vermenin münhasıran mahkemelere ait olmasına rağmen hakem heyetinin görevi dışına çıkarak ihtiyati haciz kararı vermiş olması usul ve yasaya aykırı ise de...", <http://www.kazanci.com.tr>. Bu konuda Yılmaz olması gereken hukuk bakımından HUMK'da değişiklik yapılarak kamu otoritesinin gerekmediği durumlarda hakemlere bu kararı alma yetkisinin tanınabileceğini veya mahkemelerin bu konuda yardımcı rol üstlenebileceğini savunmuştur (**Yılmaz**, s. 878).

⁴⁰ **Pekcanitez**, s. 129; **Akıncı**, s. 133-134.

bu karardan dolayı bir zarara uğramasının söz konusu olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulmuştur.

Ancak söz konusu düzenleme ile hakemlerin verebilecekleri geçici hukuki koruma kararlarına sınırlamalar getirilmiştir. Bu sınırlamalardan ilki, hakemlerin cebri icra organları tarafından icra edilmesi gereken ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı veremeyecek olmasıdır (MTK, md. 6/II, c. 3). Yine hakemlerin vereceği ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararının resmi organları bağlaması da söz konusu olmayacaktır. Kanunda getirilen bir diğer sınırlama da hakemlerin üçüncü kişileri bağlayacak şekilde ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı veremeyecek olmalarıdır (MTK, md. 6/II, c. 3). Zira tahkim şartına taraf olmayan bir kişinin tahkime dahil olarak hakemlerin verdiği ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararına itiraz etmesi de mümkün olmayacaktır. Anılan sınırlamalar nedeniyle kendisine karşı ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı verilen tarafın hakemlerin bu kararını rızaen yerine getirmediği durumda hakemlerin vereceği ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararının sonuçsuz kalma ihtimali söz konusu olacaktır. Bu nedenle de bu ihtimali bertaraf edebilmek için MTK md. 6/III ile taraflardan birinin hakem veya hakem kurulunun verdiği ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararını yerine getirmediği durumda karşı tarafın ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı verilmesi istemiyle yetkili mahkemenin yardımını isteyebileceği hükmü öngörülmüştür.

MTK'da hakemlerin hangi şartlarda geçici hukuki koruma kararı verebileceklerine ilişkin düzenleme mevcut değildir⁴¹. Doktrinde bir görüş MTK

⁴¹ Özellikle İsviçre hukukunda geçici hukuki korumaların maddi hukuka ait olduğu görüşü hakimdir. Bu görüş uyarınca da geçici hukuki koruma önlemleri konusunda davanın esasına uygulanacak olan hukukun -"lex cause" kurallarının uygulanacağı belirtilmiştir. Ancak bunun da milletlerarası tahkim hukuku ile bağdaşmayacağı ileri sürülmüştür (**Walter/Bosch/Brönniman**, 139). Buna karşılık geçici hukuki koruma tedbirleri alanında bu gibi taleplerde derhal karar verilmesi gerekliliği karşısında hakimin esasa uygulanacak hukukun gerçek içeriğini tam ve doğru bir biçimde tespit edebilmesi imkanına çoğu zaman sahip olmayışı gerekçesi ile "lex fori" nin uygulanması gerektiği yaygın görüştür (**Balkar**, s. 199). Alman hukukunda geçici hukuki koruma tedbirleri konusunda karar verirken tahkim yeri hukukunun Almanya olduğu durumlarda ZPO md. 1042'nin uygulama alanı bulacağı, yani tarafların kendi seçecekleri yargılama hukuku kurallarını veya kurumsal bir tahkim kurumuna atıf yaparak şartları belirleyebilecekleri

md.6 düzenlemesinde milletlerarası tahkim hukukunda yaygın olarak kullanılan geçici hukuki koruma tedbirleri yerine ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz şeklinde bir ayrıma gidilerek düzenleme yapılmasını hakemlere bir yükümlülük yükleyerek iç hukuktaki ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz ayırımına uygun hareket etmelerini beklediği, bu konuda MTK'da bir düzenleme olmamasının bilinçli olduğu yönündedir. Buna göre de iç hukuktaki şartlar dikkate alınmalıdır⁴². Ancak kanımızca bu konuda uluslararası tahkim uygulamasındaki ihtiyaçlar ve koşullar esas alınmalıdır⁴³. Nitekim hakemlerin Türk Usul Hukuku'ndaki geçici hukuki koruma tedbirlerinin hangi şartlara tabi olduğunu ve bu kurumların özelliklerini bilmesi beklenmemelidir. Aksinin kabulü milletlerarası tahkimin niteliği ile örtüşmeyecektir.

Hakemler geçici hukuki koruma kararı verirken tahkim yeri hukukundan bağımsız olarak dikkat edilmesi gereken genel şartlara uymalıdır. Buna göre öncelikle geçerli bir tahkim sözleşmesi ve tahkime elverişli bir konunun olması gerekir. Bununla birlikte hakemler hukuki dinlenilme hakkı, taraflara eşit davranma ve yargılamanın değişmez temelini Anayasa'da bulan ilkelere uyarak karar vermelidir⁴⁴. Yine hakemler karar verirken geçerli delillere dayanmalı, tam ispat şartları yerine getirilmese bile basit bir inceleme sonucunda talepte bulunanın haklı olduğu hakkında gerçeğe yakın kanaat edinmelidir. Bunların yanında acele karar verilmesi gerek durumlar, çekişmeli hususun içerdiği tehlike, her iki tarafın zararına engel olacak ve her iki tarafın azami yararını koruyacak şekilde menfaat dengesinin sağlanması, iddia edilen tehlikeli ve kötü niyetli davranış sonucu ortaya çıkan zararın tazmin edilip edilemeyeceği, diğer herhangi bir çarenin imkansızlığı gibi

öngörülmüştür (**Schwab/Walter**, s. 164). İsviçre hukukunda da aynı şekilde tahkim yeri hukukunun İsviçre olduğu durumlarda IPRG md.182 uyarınca tarafların kendi seçecekleri yargılama hukuku kurallarını veya kurumsal bir tahkim kurumuna atıf yaparak şartları belirleyebilecekleri öngörülmüştür (**Walter/Bosch/Brönniman**, s. 139).

⁴² **Yeşilova**, s. 670.

⁴³ **Pekcantez**, s. 129.

⁴⁴ Hakemlerin geçici hukuki koruma önlemlerine karar verirken taraflara eşit davranması gerektiği ve hukuki dinlenilme hakkına uygun davranması gerektiği ZPO md. 1042/I ve IPRG md. 182/III, SZPO md. 373/IV açıkça düzenlenmiştir. Bkz. **Stein/Jonas**, s. 508; **Baumbach/Lauterbach/Albers/Hartmann**, s. 2405; **Zöllner**, s. 2276; **Rauscher/Wax/Wenzel**, s. 286-287.

koşullar da hakemlerin geçici hukuki koruma kararı verirken uyması gereken şartlardır⁴⁵.

Hakemlerin geçici hukuki koruma kararları vermesine ilişkin olarak HMK md. 414/I düzenlemesinde, aksi kararlaştırılmadıkça tahkim yargılaması sırasında hakem veya hakem kurulunun taraflardan birinin talebi üzerine bir ihtiyati tedbirin alınmasına veya delil tespitine karar verebileceği ve hakem veya hakem kurulunun ihtiyati tedbir kararı vermeyi uygun bir teminat verilmesine bağlı kılabilceği öngörülmüştür. Mahkeme hakem veya hakem kurulu tarafından verilen tedbir kararının geçerli bir tahkim sözleşmesi olması kaydıyla taraflardan birinin talebi üzerine icra edilebilirliğine karar verir (HMK md. 414/II). Tahkim yargılaması öncesi veya tahkim yargılaması sırasında taraflardan birinin talebi üzerine mahkemece verilen ihtiyati tedbir kararı, aksine karar verilmedikçe hakem veya hakem kurulu kararının icra edilebilir hale gelmesine veya davanın hakem veya hakem kurulu tarafından reddedilmesine kadar devam eder. Bu aşamalardan sonra kendiliğinden ortadan kalkar (HMK md. 414/IV). Ayrıca mahkeme tarafından verilen ihtiyati tedbir kararı hakem veya hakem kurulu tarafından değiştirilebilir veya ortadan kaldırılabilir (HMK md. 414/V).

III. Hakemler Tarafından Verilebilecek Geçici Hukuki Koruma Kararı Türleri ve Bu Kararların İcrası Sorunu

a. Hakemler Tarafından Verilebilecek Geçici Hukuki Koruma Kararı Türleri

MTK md. 6/II ile aksi kararlaştırılmadıkça, tahkim yargılaması sırasında hakem veya hakem kurulunun taraflardan birisinin istemi üzerine ihtiyati tedbire veya ihtiyati hacze karar verebileceği düzenleme altına alınmıştır. Yani bu düzenleme uyarınca göre hakemler geçici hukuki koruma türleri içerisinde yer alan hem ihtiyati tedbire hem de ihtiyati hacze karar verebileceklerdir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere MTK'da yine hakemlerin geçici koruma tedbirleri bakımından sahip olduğu yetkilere sınırlamalar getirmiştir. Buna göre hakemler cebri icra organları tarafından

⁴⁵ **Walter/Bosch/Brönniman**, s. 140; **Schwab/Walter**, s. 164; **Bucher**, s. 79; **Pekcanitez**, s. 130.

icrası ya da diğer resmi makamlar tarafından yerine getirilmesi gereken ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı veremezler. Örneğin hakemler Karayolları Genel Müdürlüğü veya Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü tarafından uygulanacak bir tedbir kararına hükmedemezler⁴⁶. Yine hakemler üçüncü kişileri bağlayan ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı da veremezler. Buna göre de hakemlerin vereceği ihtiyati haciz veya ihtiyati tedbir kararının resmi organları bağlaması da söz konusu olamaz. Örneğin hakemler tedbiren bir malın veya aracın yurt dışına çıkarılmaması için gümrük müdürlüklerine yazı yazılmasına karar veremezler. Örnekleri çoğaltırsak hakemler resmi makam olan tapu dairesi, nüfus müdürlüğü, trafik müdürlüğü, ticaret sicili gibi resmi makamlar tarafından yerine getirilmesi gereken tedbirlere hükmedemezler. Zira özel kişilerden oluşan hakemlerin devletin resmi organlarının yerine getireceği emir niteliğindeki tedbir kararlarını vermelerine kanun izin vermemiştir⁴⁷.

Bu sınırlamaları göz önünde bulundurduğumuzda doktrinde Pekcanitez, hiç bir cebri icra gücü bulunmayan hakemlere MTK md. 6 ile ihtiyati haciz kararı verme yetkisinin tanınmasının isabetli olmadığı görüşündedir⁴⁸. Zira ihtiyati haczin tahkime yabancılığının en önemli sebebi borçlunun uyuşmazlıkla ilgisi bulunmayan mallarına zorla el konulmasıdır. Oysa zorla el koyma kamu iktidarını gerektirir ve bu yüzden mahkemelere ait olan bu yetkinin tamamen taraflar arasındaki tahkim anlaşmasına göre yetki kazanan fakat özel şahıs statüsünde olan hakemler tarafından kullanılması mümkün değildir. Başka bir deyişle; tek başına ihtiyati haciz kararı almak taraflar açısından bu kararın uygulanabilmesini sağlamamaktadır; ihtiyati haciz kararını takiben kararın cebri icrasına yönelik ikinci bir yargısal işlem yapılması gerekir (İİK md. 261).

Bu konuda Deren-Yıldırım; MTK bakımından kanun koyucunun bir yandan ihtiyati tedbirlerin yanı sıra ihtiyati haciz kararlarının da hakemler

⁴⁶ Pekcanitez, s. 123.

⁴⁷ Pekcanitez, s. 131; Akıncı, s. 134.

⁴⁸ Pekcanitez, s. 125; aynı yönde bkz. Özeks, s. 182-183; Kalpsüz, Turgut: Türkiye'de Milletlerarası Tahkim, 2. Bası, Ankara 2010; s. 43; Ekşi, s. 312; Tunç-Yücel, s. 55. Akıncı da, MTK'daki sınırlamalar uyarınca hakemlerin ihtiyati haciz kararı vermesinin pratikte mümkün olmadığını belirtmiştir (Akıncı, s. 27).

tarafından verilmesi olanağını getirerek bu konuda “cömert” davrandığını belirterek, diğer yandan da hakemlerin verebilecekleri ihtiyati tedbir kararının çerçevesinin bu hükümle son derece dar tutulduğunu ifade etmiştir⁴⁹.

Yeşilova ise hakem mahkemeleri tarafından ihtiyati haciz kararı verme meselesini çeşitli hukuk sistemleri açısından ve hakemlerin ihtiyati hacze karar vermemesi bakımından ileri sürülen gerekçeleri incelemiş ve ihtiyati haciz kararının verilmesi ardından kararın cebren icrasına yönelik ikinci yargısal işlemin yapılması gerektiği gerekçesi hakemlerin ihtiyati haciz kararı verememe yönündeki gerekçeye karşılık benzer bir durumun hakemlerce hükmedilmesinde tereddüt edilmeyen örneğin dava konusu taşınırın güvence altına alınması şeklindeki ihtiyati tedbir kararlarının icrası sırasında da gerçekleştirilebilecek olmasının göz ardı edildiğini belirtmiştir⁵⁰.

Alman hukukunda hakemlerin tüm geçici hukuki tedbirlerine karar verebilecekleri kabul edilmiştir. Buna göre hakemler hem ihtiyati tedbir kararı hem de ihtiyati haciz kararı verebileceklerdir. Ancak Alman hukukunda ihtiyati haciz anlamına gelen “Arrest” kavramı, borçlunun malvarlığına yönelik ihtiyati haciz (dinglicher Arrest) ve borçlunun şahsına yönelik ihtiyati haciz (persönlicher Arrest) olarak ikiye ayrılmaktadır⁵¹. Burada borçlunun malvarlığına yönelik olan haczin tipik bir geçici hukuki koruma kararı olduğu ve hakem mahkemesi tarafından verilebileceği ancak bunun icrasının devlet mahkemelerinin yardımı ile mümkün olacağı belirtilmiştir. Buna karşılık borçlunun şahsına yönelik ihtiyati haciz sadece devlet mahke-

⁴⁹ **Deren-Yıldırım**, s. 83.

⁵⁰ **Yeşilova**, s. 667-668. Ayrıca bkz. **Balkar**, s. 223 vd. Bu konuda doktrinde Akıncı hakemlere ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararı verme yetkisini değerlendirirken ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz arasında bir ayrım yapmamış, hakemlerin bu kararları vermesi durumunda üçüncü kişilerin de bu kararlardan etkilenmesi, Türk hukukunda tahkim kurumuna olan yaklaşım ve tarafların bu kararlara uymaması halinde devlet yargısına başvurulacağı gerekçeleri ile ihtiyati haciz ve ihtiyati tedbir kararı verme yetkisinin mahkemelerde kalmasının daha yerinde olacağını ifade etmiştir (**Akıncı**, Ziya: Hakemlerin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Verme Yetkisi, Prof. Şükrü Postacıoğlu'na Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İzmir 1997, s. 223).

⁵¹ Bkz. **Özkes**, s. 81. Alman hukukunda borçluya yönelik ihtiyati haciz olarak ifadesini bulan kurum Türk hukuku bakımından ihtiyati haciz niteliği taşımamaktadır. Zira hukukumuza göre ihtiyati haczin niteliği ve uygulama alanı borçlunun malvarlığına ilişkindir (**Özkes**, s. 81).

meleri tarafından verilebileceğinden hakem mahkemeleri karar veremeyecektir⁵². Burada aleyhine ihtiyati haciz kararı verilen taraf için bu kararın icrasına katlanma yükümlülüğü öngörülmüştür; ancak icrayı devlet mahkemeleri sağlayacaktır⁵³.

Alman hukukunun aksine İsviçre hukukunda ihtiyati haczin borçlunun malvarlığına ilişkin bir geçici hukuki koruma tedbiri olduğu ve uyuşmazlık konusuna ilişkin olmadığı gerekçesi ile hakemlerin ihtiyati haciz kararı veremeyecekleri -belki bu konuda ihtar yapabilecekleri- kabul edilmiştir⁵⁴.

Kanaatimizce de hakemlerin ihtiyati haciz kararı veremeyecekleri kabul edilmelidir. Zira bu durum ihtiyati haczin niteliği ile ilgilidir. Her ne kadar verilebilecek ihtiyati tedbirler bakımından da icra edilme noktasında mahkemelerin yardımı gerekse de ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz arasında amaç ve konu bakımından farklılıklar mevcuttur. İhtiyati tedbirde üzerine tedbir konulacak olan uyuşmazlık konusu olan şeyin kendisi olup, ihtiyati haczin konusu alacaklının para alacağının garanti altına alınmasıdır⁵⁵. Oysa ki; hakemlerin verecekleri geçici hukuki korumalar uyuşmazlık konusuna ilişkin olmalıdır. Niteliği gereği ihtiyati haciz zorunlu olarak cebri icrayı gerektirir ve sadece para alacağına yönelik olup malvarlığı değerlerini konu edebilir ve tarafça yerine getirilmesi mümkün değildir⁵⁶. Buna karşılık hakemlerin verdikleri bazı ihtiyati tedbirlerin bir kısmının icrasına gerek olmamaktadır, hakemler taraflardan birisine bir şey yapmasını veya yapmamasını emredebilirler⁵⁷.

Nitekim HMK md. 414/I ile hakemlere ihtiyati tedbir ve delil tespiti verme yetkisi tanınmış, buna karşılık ihtiyati haciz verme yetkisi tanınmamıştır⁵⁸. Bunun dışında HMK md. 414 düzenlemesinde MTK md. 6/II'deki sınırlamalara yer verilmemiştir. Ancak kanaatimizce de yetkilerini taraf

⁵² Schwab/Walter, s. 160; Zöller, s. 2275, Rauscher/Wax/Wenzel, s. 270.

⁵³ Stein/Jonas, s. 494.

⁵⁴ Walter/Bosch/Brönniman, s. 131.

⁵⁵ Yılmaz, s. 176 vd.; Özekes, s. 60 vd.

⁵⁶ Özekes, s. 67.

⁵⁷ Pekcanitez, s. 139.

⁵⁸ Bkz. Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 1082; Pekcanitez (Tahkim), s. 73; Yılmaz (Şerh), s. 1727; Karsh, s. 918; Umar, s. 1157.

iradelerinden alan hakemlerin tahkim sözleşmesinin tarafı olmayan üçüncü kişileri bağlayacak şekilde ihtiyati tedbir kararı verme yetkileri yoktur⁵⁹.

O halde belirtmek gerekir ki; MTK md. 6 uyarınca anılan sınırlamalara bağlı kalmak kaydıyla hakemler ihtiyati tedbir kararı verebilecekler, fakat ihtiyati haciz kararı veremeyeceklerdir. Hakemlerin vereceği tedbir kararının Türk hukukunda bilinen bir tedbir kararı olmasının gerekmeyeceği, hakemlerin devlet mahkemesindeki hâkimden daha geniş yetkiye sahip olabileceği ve Türk hukukundaki tedbirlerden ayrılarak farklı bir tedbir kararı verebileceği, ancak verilen tedbir kararının aleyhine verilen kişi tarafından uygulanabilir olmasının gerektiği, aksi halde verilen tedbir kararının hiç bir anlamı olmayacağı, cebri icra yolu ile bu tedbirin icrası gerektiğinde ancak hâkimin vereceği tedbir kararının icrasının söz konusu olacağı, bunun dışındakilerin ise icra edilmeyeceğini ve bu durumda da icra edilecek ülkenin hukukunun (lex fori) uygulanacağı ve bu durumun da hakem mahkemesinin yetkisini değiştirmeyeceği belirtilmiştir⁶⁰.

Alman hukukunda hakem mahkemesi tarafından verilebilecek ihtiyati tedbirlerin Alman hukukunda bilinen bir tedbir kararı olup olmadığı meselesinin önemli olmadığı, burada usule ve esasa uygulanacak hukuk bakımından “lex fori”nin (mahkemenin hukuku) önemli olduğu, geçici hukuki koruma kararı verme konusunda hakem mahkemesinin yetkisinin devlet mahkemesinden ileri gidebileceği belirtilmiştir. Ancak burada tek şartın verilecek tedbir kararının diğer taraf bakımından gönüllü olarak icra edilmesi olduğu, aksi halde hakemler tarafından Alman hukukunda tanınmayan bir ihtiyati tedbir kararı vermenin mantıksız olacağı zira böyle bir kararın icrasında sorunlar çıkacağı ifade edilmiştir⁶¹. Yine Alman hukukunda başka bir yazar hakemlerin Almanya’da icra edilmesi mümkün olmayan tedbir kararları dahi verebileceklerini belirtmiştir. Zira burada hakem mahkemesi niteliği gereği devlet mahkemesinde olduğu gibi kanunlar ile bağlı değildir. Taraflar verilen tedbir kararını gönüllü icra edebilecekleri gibi başka bir ülkede icra edilmesi için dahi anlaşabileceklerdir⁶².

⁵⁹ Budak, s. 45.

⁶⁰ Pekcanitez, s. 132.

⁶¹ Schwab/Walter, s. 160-161.

⁶² Musielak, s. 2475. Bununla birlikte Alman hukukunda başka bir yazar hakemlerin devlet mahkemesi tarafından tanınmayan geçici hukuki koruma kararı vermelerinin

Buna karşılık İsviçre hukukunda bir yazar hakemler tarafından verilen geçici hukuki koruma kararlarının icrası aşamasında devlet mahkemelerinin yardımının gerekeceğinden ve bu yardımda da devlet mahkemesi hakiminin fonksiyonunun oldukça sınırlı olduğundan hakemlerin İsviçre hukukunda tanınmayan bir tedbir kararı veremeyeceği veya en azından hakemler tarafından verilebilecek kararlarının İsviçre hukukunda tanınan kararlar ile eş değer olması gerektiği görüşündedir⁶³.

Kanaatimizce Türk hukuku açısından milletlerarası tahkimde hakemlerin Türk mahkemeleri tarafından tanınan bir tedbir kararı vermesi şart olmamalıdır. Zira burada öncelikle tarafların iradesi devlet mahkemelerine gitmeyerek yaptıkları tahkim sözleşmesi uyarınca hakemlere gitmek yönünde oluşmuştur. Tahkimin bu gönüllülük temeli düşünüldüğünde aksinin kabulü hakemlerin yetkilerini sınırlamak anlamına gelecek ve milletlerarası tahkimin niteliğine uygun düşmeyecektir. Ancak şüphesiz burada hakemler karar verirken MTK md. 6'da düzenlenen sınırlamalara uymalıdır; örneğin hakemler üçüncü kişiler hakkında sonuç doğurduğundan çekişmeli olan ve üçüncü kişinin elinde bulunan malın yed'i emine teslim edilmesine karar veremeyeceklerdir⁶⁴. Kaldı ki; burada iki hususu birbirinden ayırmak gerekir. Hakemlerin belli bir konuda verecekleri geçici hukuki koruma tedbiri açısından "yetkili" olmaları ile söz konusu tedbirin "icra edilmesi" farklıdır⁶⁵. Hakemlerin verebilecekleri tedbir kararlarının çeşitliliğini bunların icra edilmesine ilişkin hukuki düzenlemeler ile sınırlandırmamak gerektiği düşüncesindeyiz.

Diğer üzerinde durulması gereken bir konu ise yine geçici hukuki koruma türleri arasında yer alan delil tespitine hakemler tarafından karar verilip verilemeyeceği hususudur. Zira yine MTK md. 6 uyarınca milletlerarası tahkim hukukunda kullanılan geçici hukuki koruma tedbirleri yerine iç

mümkün olup olmadığının düşünülmesi gerektiğini belirterek bu konuda kanaatini belirtmemiştir (Stein/Jonas, s. 494).

⁶³ **Bucher**, s. 81.

⁶⁴ Doktrinde Deren-Yıldırım, MTK md. 6'da öngörülen sınırlamalar sebebiyle hakemler tarafından verilebilecek tedbir kararlarının çerçevesinin dar olduğunu ve teminat amaçlı tedbirlerin dahi icra edilmesi gerektiği görüşündedir (Deren-Yıldırım, s. 83).

⁶⁵ Bu konuda bkz. **Balkar**, s. 145 vd.

hukukumuzda kabul edilen iki farklı geçici hukuki koruma tedbiri olan ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kavramlarına yer verilmesi bu şekildeki düzenlemenin bir geçici hukuki koruma türü olan delil tespitine tahkim mahkemesi tarafından karar verilemeyeceği şeklinde yorumlanıp yorumlanamayacağı meselesini gündeme getirmektedir. Bu konuda söz konusu maddenin dar yorumlanmaması gerekir. Nitekim kanun koyucunun böyle bir düzenleme biçimini delil tespitini dışarıda bırakmak için bilinçli olarak tercih ettiğini söyleyemeyiz. Çünkü delil tespiti uyuşmazlığın çözümü için zorunlu bir koruma tedbiridir. Bu nedenle delil tespitine hakemler de karar verebilir⁶⁶.

Alman hukukunda da delil tespiti geçici hukuki koruma kararları içerisinde değerlendirilerek⁶⁷ hakem mahkemesinin delil tespitine de hükmedebileceği sonucuna ulaşılmıştır⁶⁸.

İsviçre hukukunda delil tespiti geçici hukuki koruma türleri arasında değerlendirilmemektedir⁶⁹. Buna karşılık SZPO md. 183/I düzenlemesinde IPRG md. 183/I'den farklı olarak açıkça tahkim mahkemesinin delil tespitine de karar verebileceği öngörülmüştür.

b. Hakemler Tarafından Verilebilecek Geçici Hukuki Koruma Kararlarının İcrası Sorunu

Tahkim yargılamasında çoğunlukla tarafların hakemler tarafından verilen kararların gereğini gönüllü olarak yerine getirdikleri görülmektedir. Zira taraflar kendi iradeleri ile uyuşmazlığı hakem önüne getirdiklerinden ve uyuşmazlığı bir an önce çözmek isteyeceklerinden verilen kararları da rızaları ile yerine getirmeleri gerektiği işin niteliği gereğidir. Buna göre de hakem mahkemesi tarafından verilen geçici hukuki koruma kararlarını aleyhine karar verilen taraf rızaen yerine getirirse sorun yoktur⁷⁰.

⁶⁶ **Pekcanitez**, s. 128; aynı yönde **Balkar**, s. 143.

⁶⁷ **Schwab/Walter**, s. 162

⁶⁸ **Schwab/Walter**, s. 162; **Zöller**, s. 2275.

⁶⁹ **Walter/Bosch/Brönniman**, s. 135; **Öztek**, Selçuk: İsviçre Medeni Usul Kanunu'nun İhtiyati Tedbirler Konusundaki Düzenlemesine Genel Bir Bakış, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan Yılı: 2013, Cilt: 19; Sayı: 2, s. 261.

⁷⁰ **Pekcanitez**, s. 134; **Tunç-Yücel**, s. 45.

Ancak geçici hukuki koruma tedbirlerine ilişkin kararların taraflarca rızaen yerine getirilmediği takdirde Türkiye’de ne şekilde icra edileceği meselesi MTK md. 6/III’de düzenlenmiştir. Buna göre “*taraflardan biri, hakem veya hakem kurulunun verdiği ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararını yerine getirmese; karşı taraf ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı verilmesi istemiyle yetkili mahkemenin yardımını isteyebilir. Yetkili mahkeme⁷¹ gerekirse başka bir mahkemeyi de istinabe edebilir*”⁷².

Burada söz konusu madde metninin açık olmadığı, “*mahkeme yardımı*”nın ne anlama geldiği hususunun açık olmadığı özellikle mahkemenin inceleme yetkisi ve bunun kapsamına ilişkin MTK düzenlemesinde cevap bulunmadığı haklı olarak ifade edilmiştir⁷³.

Konuya ilişkin olarak Alman hukukunda da hakemler tarafından verilmiş rızaen yerine getirilmeyen geçici hukuki koruma kararlarının icrası için mahkemelerden yardım talep edilebileceği ve mahkemenin talep halinde hakemler tarafından verilen geçici hukuki koruma tedbirini değiştirebileceği veya kaldırmaya öngörülmüştür (ZPO md. 1041/II).

Bu şekilde mahkemelerin yardımına ilişkin bir düzenlemenin kabul edilmesinin sebebi Alman hukukunda hakemler tarafından verilen geçici hukuki koruma tedbirlerinin bir hakem kararı olup olmadığı meselesine kuşkuyla yaklaşıldığı ve bu kararların icra edilmeleri için ZPO md. 794/I, b.4a, 1060/I’e göre icra edilebilirlik şerhi aranması gerektiği olarak belirtilmiştir⁷⁴.

⁷¹ İlgili maddede yetkili mahkeme hususunda özel bir düzenleme öngörülmemiştir. Bu konuda bir görüş yetkili mahkemenin HMK hükümlerine göre tespit edilmesi gerektiği yönündedir (**Pekcanitez**, s. 138; **Tunç-Yücel**, s. 48, s. 95). Diğer görüş bu yardım talebinin MTK kapsamında yapılacak işlerden olduğundan görevli ve yetkili mahkemenin MTK md. 3’e göre belirlenmesi yönündedir (**Akıncı**, s. 135; **Kalpsüz**, s. 50; **Yeşilova**, s. 705, 706; **Erten**, s. 201).

⁷² Hakemler tarafından hem yabancı ülkede hem de Türkiye’de verilen geçici hukuki koruma tedbirlerini taraflar rızaen yerine getirmezler ise MTK md. 6/III uygulama alanı bulacaktır. Yani hakemler tarafından yabancı bir ülkede verilmiş ve Türkiye’de icra edilecek olan geçici hukuki koruma tedbirleri herhangi bir tenfiz rejimine tabi olmaksızın MTK md. 6/III’e göre mahkeme yardımından faydalanılmak suretiyle icra edilecektir (**Yeşilova**, s. 705).

⁷³ Bkz. **Yeşilova**, s.705 vd; **Erten**, s. 202 vd. **Balkar**, s. 243 vd.

⁷⁴ **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 1040.

Burada devlet mahkemesi hâkiminin hakemlerin verdiği kararı denetlemek bakımından bir kontrol yetkisinin bulunmadığı dolayısıyla verilen kararın esas yönünden kendi hukukuna uygun olup olmadığını denetleyemeyeceği ifade edilmiştir. Bir başka deyişle; devlet mahkemesinin kontrol yetkisinin sınırlarını hakem mahkemesi tarafından verilen karar oluşturmaktadır. Devlet mahkemesi hakemler tarafından verilen kararın içeriğini inceleyemeyecektir. Fakat devlet mahkemesi hakem mahkemesi tarafından verilen kararın ancak kendi hukukuna göre icra edilebilirliğinin mümkün olmaması halinde karara icra edilebilirlik şerhi vermeyi reddedebilir. Zira hakem tarafından verilen ve icrası talep edilen kararların hâkimin hukukuna uygun veya en azından eş değer seviyede olması aranır⁷⁵. Ancak söz konusu kararın icrası Alman hukukuna göre düzenlenmemiş olsa bile eğer tarafın bu kararı yabancı ülke mahkemelerinde kullanması mümkün ise; devlet mahkemesinin hakem tarafından verilen geçici hukuki koruma kararının icra edilebilirliğine ilişkin şerh vermesinin mantıklı olabileceği belirtilmiştir⁷⁶.

O halde Alman hukukuna devlet mahkemesi hâkiminin yapacağı inceleme usule yönelik bir inceleme olacaktır, hâkim ancak belirli ve zorunlu hallerde hakemlerin kararını sınırlı bir biçimde değiştirebilecek veya kaldırabilecektir. Hakimin incelemesinin sınırı, taraflar arasında geçerli bir tahkim sözleşmesinin olup olmadığı, hakemlerin usulüne göre atanıp atanmadığı verilen kararın kendi hukukuna göre icra edilebilir nitelikte olup olmadığı ve verilen kararın kamu düzenini ihlal edip etmediği yönünden olacaktır⁷⁷.

İsviçre hukukunda da aynı yönde düzenleme mevcuttur. Ancak bu sistemde IPRG 183/II'ye göre hakem mahkemesi tarafından verilen geçici hukuki koruma kararının icrası talebiyle devlet mahkemelerine yine hakemlerin başvurabileceği düzenlenmiştir⁷⁸. Buna karşılık SZPO md. 374/II uya-

⁷⁵ Schwab/Walter, s. 169; Rauscher/Wax/Wenzel, s. 2765.

⁷⁶ Stein/Jonas, s. 499.

⁷⁷ Zöllner, s. 2274; Baumbach/Lauterbach/Albers/Hartmann, s. 2404.

⁷⁸ Türk hukukunda İsviçre hukukundan farklı olarak Alman hukukunda olduğu gibi hakemlerin verdikleri kararın icra edilmesi için devlet mahkemelerinden yardım talep edemeyeceği, bu talebi menfaat şartı gereği tarafların yerine getirmesi kabul edilmelidir (Pekcanitez, s. 140).

rınca devlet mahkemelerine hem tarafların hem de hakemlerin başvurabileceği düzenlenmiştir. IPRG md. 183/II uyarınca aksi kararlaştırılmadığı sürece taraflardan biri hakemler tarafından verilen geçici hukuki koruma kararının icrası için öncelikle hakem mahkemesine başvuracaktır. Bu durumda hakem mahkemesi verdiği geçici hukuki koruma kararının icrası için görevsizlik kararı verecek ve bunu devlet mahkemelerinden talep edecektir. Ancak hakem mahkemesi geçici hukuki tedbir kararının icrası için devlet mahkemelerine başvurmadan önce verilen geçici hukuki koruma kararına tarafların rızaen uymadığını tespit etmelidir. Ancak hakem mahkemesinin genel olarak hâl ve şartlardan verilen tedbir kararına diğer tarafın uymadığını belirlemesi yeterli olup bunun somut olarak ispatına gerek bulunmamaktadır⁷⁹. Yine bu sistemde devlet mahkemesi hâkiminin inceleme yetkisi oldukça sınırlı tutulmuştur⁸⁰. Şayet hakem mahkemesi tarafından verilen karar İsviçre hukukuna göre geçerli ve icra edilebilir bir karar ise bunu değiştirme yetkisi yoktur. Ancak aksi durumda hakim hemen talebi reddetmemeli, hakem tarafından verilen karara eşdeğer bir yeni bir karar vererek bu kararın icra edilebilirliğini sağlamalıdır⁸¹.

O halde MTK md. 6/III açısından da devlet mahkemesinin hakemler tarafından verilen geçici hukuki koruma kararını inceleme yetkisinin sınırlı olduğu sonucuna varılmalıdır. Devlet mahkemesi basit yargılama usulüne göre hakemler tarafından verilen karara sadece icra edilebilirlik etkisi tanımalı, işin esasına girerek inceleme yapmamalıdır⁸². Mahkeme bu incelemesini yaparken geçerli bir tahkim sözleşmesinin bulunup bulunmadığı, hakemlerin usulüne uygun olarak atanıp atanmadığı ve içeriğinin cebri icraya elverişli olup olmadığını⁸³ denetlemeli, hakem mahkemesinin kara-

⁷⁹ **Bucher**, s. 80-81. Doktrinde Erten, aynı şekilde Türk hukukunda da devlet mahkemesinin karşı tarafın karara uymayı reddettiğini kesin olarak belirlenmesi gerektiği görülmüştür (**Erten**, s. 201).

⁸⁰ **Walter/Bosch/Brönniman**, s. 150.

⁸¹ **Sutter-Somm/Hasenböhler/Leuenberger**, s. 2687.

⁸² **Pekantez**, s. 137; **Deren-Yıldırım**, s. 84; **Erten**, s. 203.

⁸³ İçerik yönünden anlaşmanın cebri icraya elverişli olması, konusunun belli bir edimin ifasına (bir para borcunun ifası, bir malın teslimi, bir fiilin yapılması veya yapılmaması gibi) yönelik olması demektir. Anlaşmanın konusu, bir edimin ifası olmayıp, bir hukuki

rının içeriğini denetleme yetkisi bulunmamalıdır. Ancak devlet mahkemesi söz konusu hakem kararının genel ahlak kurallarına, kamu düzenine uygunluğunu ve şahsiyet haklarını ihlal edip etmediğini re'sen incelemelidir.

Vurgulamak gerekir ki; MTK md. 6/III'de yer alan “*ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı verilmesi istemiyle yetkili mahkemenin yardımını isteyebileceği*” ifadesinden kararın gereğinin yerine getirilmemesi halinde bu sefer de mahkemeden geçici hukuki koruma kararının talep edilmesi gerektiği gibi bir sonuç çıkmakta ise bu yorum şekli kabul edilmemelidir. Zira burada mahkemeye yüklenen görev yeniden geçici hukuki koruma kararı vermek değil hakem tarafından verilen geçici hukuki koruma kararının icrası hususunda yardımcı olmaktır⁸⁴.

Ancak devlet mahkemesinin -Almanya ve İsviçre hukuklarında kabul edildiği üzere- kararın icrası için zorunlu olduğu taktirde hakem mahkemesinin kararını eskisine uygun veya aynı değerde bir karar ile belli ölçüde değiştirebileceği kabul edilmelidir⁸⁵. Bir başka ifade ile; devlet mahkemesi “yardım” görevinden dolayı hakemin verdiği ve Türk hukukunda icra edilemeyen geçici hukuki tedbirlere ilişkin kararı, yine hakemin verdiği karara eş değer olmak şartıyla Türk hukukunda bilinen bir tedbir kararına dönüştürerek icrasını sağlamalıdır.

Hakemler tarafından verilen geçici hukuki koruma kararlarının icra edilmesi HMK md. 414/II'de, “*Mahkeme hakem veya hakem kurulunca verilen tedbir kararının geçerli bir tahkim sözleşmesinin var olması kaydıyla taraflardan birinin talebi üzerine icra edilebilirliğine karar verir*” şeklinde düzenlenmiştir. Burada da MTK düzenlemesinde olduğu gibi şayet aleyhine geçici hukuki koruma kararı verilen taraf bu karara rızaen uymaz ise diğer taraf kararın icra edilebilirliğine karar verilmesi için devlet mahkemesinden

ilişkinin tespitine yönelikse, bu durumda anılan anlaşma cebri icraya elverişli olmayacaktır (Önen, Ergun: Medeni Yargılama Hukukunda Sulh, Ankara 1972, s. 157).

⁸⁴ Pekantez, s. 164; Yeşilova, s. 706; Erten, s. 204. Buna karşılık Akıncı ilgili madde lafzına dayanarak tarafın mahkemeden ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararı isteyebileceği görüşündedir (Akıncı, s. 134).

⁸⁵ Pekantez, s. 138; Erten, s. 203. Bu konuda Tunç-Yücel, mahkemenin icra edilebilirlik kararı verirken yeni bir tedbire hükmetmesinin HMK md. 414/I'e aykırılık teşkil edeceği görüşündedir (Tunç-Yücel, s. 47-48, s. 94-95).

yardım talep edebilecektir. HMK uyarınca da mahkemenin incelemesi geçerli bir tahkim sözleşmesinin olup olmadığı, hakemleri usulüne uygun bir şekilde atanıp atanmadığı kararın içeriğinin cebri icraya elverişli olup olmadığı, kararın kamu düzenine uygun olup olmadığı yönünde sınırlı olmalı, işin esasına girmemeli, talepte bulunan tarafın geçici hukuki koruma kararı ihtiyacının varlığını ve ilk görünüş itibarıyla haklı olup olmadığını araştırmamalı⁸⁶ ve kararı denetleme görevi bulunmadığını kabul etmek gerektiği kanaatindeyiz.

Nitekim düzenlemede açıkça mahkemenin geçerli bir tahkim sözleşmesinin bulunup bulunmadığını incelemesinin şart olduğu öngörülmüştür. Buna göre yetkili mahkeme işin niteliği gereği Türk hukukuna göre icra edilebilir bir tedbir veya tespit kararı ise hakem kararının icrasına hükmedecektir⁸⁷.

C. Mahkemelerin Geçici Hukuki Koruma Kararı Verme Yetkisi

I. Genel Olarak

Türk hukukunda hakemlerin geçici hukuki koruma kararı vermeleri öngörülmüş olmakla birlikte tarafların aynı konuda devlet mahkemelerinden geçici hukuki tedbirlerini talep etmesine ilişkin olarak bazı haklı menfaatleri bulunabilir. Örneğin geçici hukuki koruma tedbirine başvurulmak istendiği anda henüz hakem mahkemesi kurulmamış veya bazı esaslı nedenlerden dolayı hakem mahkemesi kısa süre içerisinde teşekkül etmeyecek durumda olabilir veya mahkeme tarafından verilen geçici hukuki koruma tedbirinin daha kolay icra edilmesi sağlanabilir⁸⁸.

Bunun yanında bazı hukuk sistemlerinde hakem mahkemelerine geçici hukuki koruma tedbirleri verme yetkisi tanınmış olsa da henüz hakemler tarafından verilen bu yöndeki kararların yabancı ülkelerde tanınıp icra edil-

⁸⁶ Bkz. **Budak**, s. 44.

⁸⁷ Bkz. HMK md. 414 Gereke. Her ne kadar HMK uyarınca hakemlerin verebileceği geçici hukuki korumalar bakımından MTK md. 6/II'deki sınırlamalar mevcut değilse de, devlet mahkemesi tedbir kararının üçüncü kişilere karşı icrası talebiyle karşılaşırsa HMK md. 414/II gereğince bu talebi reddetmelidir (**Budak**, s. 45).

⁸⁸ **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 1041.

meleri o ülke hukukuna veya uluslararası anlaşmalar çerçevesinde mümkün olmayabilir. Bir başka anlatımla; hakemlere belirli ülkelerde tedbir kararları alma yetkisi verilmiş olsa bile bu kararların etkisi hakem mahkemesinin bulunduğu ve bu yetkiyi tanıyan ülke ile sınırlı olabilecektir⁸⁹.

Öncelikle belirtmek gerekir ki; taraflar arasında geçerli bir tahkim anlaşması mevcut iken taraflardan birinin geçici hukuki koruma tedbir elde etmek için devlet mahkemelerine başvurması bazı sorunlar yaratabilir. Esasen taraflar arasında bir tahkim sözleşmesi mevcuttur ve hal böyle iken de örneğin UNCITRAL Model Kanun md. 8/I, New York sözleşmesi md. II/3, Avrupa Sözleşmesi md. VI ile mahkemelerin kendilerine yapılan başvurular üzerine tarafları tahkime sevketmeleri gerektiği düzenlenmiştir. Ancak geçici hukuki koruma tedbirleri açısından bu yönde bir istisna kabul edilmiş ve geçici hukuki koruma tedbirlerine karar vermek üzere mahkemelere yapılan başvuruların tahkim anlaşması ile bir çelişki içerisinde olmadığı öngörülmüştür (Avrupa Sözleşmesi, md. VI, 4; UNCITRAL Model Kanun md. 9).

Hem Alman hukukunda (ZPO md. 1033; ZPO md. 1041/II) hem de İsviçre hukukunda (IPRG md. 183/III; SZPO md. 374/I) geçici hukuki koruma tedbirlerinin hakem mahkemesine alternatif olarak devlet mahkemelerinden istenebileceği belirtilmiştir.

ZPO md. 1033 ile açıkça; taraflar arasında bir tahkim anlaşmasının yapılmış olmasının, tarafların devlet mahkemelerine başvurarak geçici hukuki koruma tedbirleri elde etmesine bir engel oluşturmadığı düzenlenmiştir. Bu anlamda hakem mahkemesinin kurulmasından sonra tarafların bir seçim hakkı olduğu ve tahkim yargılamasının başında bu seçim haklarını kullanmaları gerektiği ifade edilmiştir⁹⁰.

⁸⁹ Şanlı, s. 201.

⁹⁰ Rauscher/Wax/Wenzel, s. 268-269; Schwab/Walter, s. 166; Zöller, s. 2274; Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 1041. Burada bir ayrıma dikkat çekmek isteriz. Yukarıda açıklandığı üzere hakem mahkemesi tarafından verilen geçici hukuki tedbire rağmen karşı tarafın bu tedbiri rızaen yerine getirmemesi durumunda tarafların devlet mahkemelerinin yardımını talep etmesi ile devlet mahkemelerine geçici hukuki koruma tedbirleri için doğrudan başvurma farklı niteliklere sahiptir.

Yine ZPO md. 1041/II uyarınca hakem mahkemesinden geçici hukuki koruma kararı vermesi talep edilmedikçe devlet mahkemelerinin yetkisi de mevcuttur.

Burada tahkim mahkemesinin yetkisi ile devlet mahkemesinin yetkisi yarışmakta olup (Konkurrenzverhältnis zwischen Staatsgericht und Schiedsgericht)⁹¹ taraflardan biri hakem mahkemesinden geçici hukuki koruma talep ederse hakem mahkemesi bunu yerine getirmeye yetkilidir. Yine taraflardan biri devlet mahkemelerine geçici hukuki koruma kararı almak için başvurursa bu durumda devlet mahkemeleri de karşı tarafın bu konudaki itirazını dikkate almaksızın geçici hukuki koruma kararı verme konusunda yetkili olacaktır⁹².

Alman hukukunda bir görüş hakemlerin geçici hukuki koruma kararı verme konusundaki yetkisini devlet mahkemelerinin bu kararı vermesi karşısında öncelikli veya en azından eşit derecede değerlendirmek gerektiğini, tarafın burada geçici hukuki koruma kararı verilmesi konusunda hakem mahkemesini veya devlet mahkemelerini seçme konusunda bir seçim hakkının mevcut olduğunu ve bu seçim hakkını da hakem mahkemesini seçerek kullanmış olduğu durumda artık devlet mahkemelerini seçmek için hukuki yararının bulunmadığı yönündedir⁹³. Buna karşılık diğer görüş, hakemlere geçici hukuki koruma kararı verme yetkisi tanıyan söz konusu maddenin pratikte uygulamasının zaten çok az olduğunu belirterek tarafların hem hakem mahkemesinden hem de devlet mahkemelerinden geçici hukuki koruma kararı alabilmelerinin mümkün olmasının yargılamayı uzatarak sürüncemede bırakacağını çoğunlukla alınacak bir geçici hukuki koruma tedbirinin icrasının yine devlet mahkemeleri tarafından yapılacağını ve bu bağlamda da hakem mahkemesine başvurmadan direkt olarak devlet mahkemelerinden geçici hukuki koruma kararı istenmesinin daha emin, güvenli ve amaca yönelik olduğu yönündedir⁹⁴. İsviçre hukukunda da; mahkemelerin

⁹¹ Bu hususu Musielak “*paralel yetki*” (Nebeneinander zweier Zuständigkeiten) olarak ifade etmiştir (Musielak, s. 274). Aynı yönde bkz. Rauscher/Wax/Wenzel, s. 269.

⁹² Schwab/Walter, s. 167.

⁹³ Baumbach/Lauterbach/Albers/Hartmann Peter, s. 2404.

⁹⁴ Stein/Jonas, s. 493; Schwab/Walter, s. 166-167.

daha çabuk olarak geçici hukuki koruma önlemlerine başvurabileceği ve cebri icra bakımından sorun yaşanmayacağı ifade edilmiştir⁹⁵.

Biz de burada ilk görüşe katılarak geçici hukuki koruma kararı verme yetkisinin kanun maddesi ile hakemlere tanındığından, taraflar tahkim sözleşmesi yaparak devlet mahkemelerine başvurmayacakları yönünde iradelerini ve seçimlerini belirlemiş olduklarından artık burada devlet mahkemelerinin geçici hukuki koruma kararı verme konusunda öncelikli düşünülmesi gerektiği kanısındayız Nitekim tahkime konu olan uyuşmazlıkta konu geçici koruma tedbirleri olsun veya olmasın mahkemeler ile hakemlerin karşılıklı yetki alanları belirlenirken “ikincilik ilkesi” dikkate alınmalıdır. Bu ilke mahkemelerin daima tahkim yargılamasında gölgede ve ikinci planda kalmasını ifade eder⁹⁶. Ayrıca uyuşmazlığın esasını inceleyen hakem mahkemesinin uyuşmazlık konusunda devlet mahkemelerine nazaran daha yetkin olduğu ve bu nedenle daha yerinde kararlar verebileceği hususu da göz ardı edilmemelidir.

II. Türk Hukukunda Durum

Öncelikle belirtmek gerekir ki; MTK ve aynı şekilde HMK'nın tahkime ilişkin ilgili maddeleri incelendiğinde devlet mahkemelerinin tahkime müdahalesinin en aza indirgenmek istendiği görülmektedir⁹⁷. Nitekim MTK md.3, “*Milletlerarası tahkimden kaynaklanan sorunlar için mahkemeler sadece bu Kanun'un hükümlerine göre müdahalede bulunabilirler*” şeklindedir. Yine HMK md. 411, “*Tahkim yargılamasına mahkemelerin yardımı*”⁹⁸, *bu Kısımda açıkça izin verilmiş olan hallerde mümkündür*” şeklindedir.

Bununla birlikte geçici hukuki korumalar konusunda gerek söz konusu kararların daha kolay icra edilebilmesi gerekse bu yetkilerin en uygun şekilde kullanılmasını temin için hakemlerle birlikte mahkemelere de karar

⁹⁵ Walter/Bosch/Brönnimann, s. 145.

⁹⁶ Bkz. Balkar, s. 183 vd.

⁹⁷ Akıncı, s. 131; Pekcanitez (Tahkim); s. 67; Ekşi, s. 151.

⁹⁸ Maddede daha önce “müdahale” ibaresi kullanılmış, ancak “yardımı” şeklinde değiştirilmiştir (Pekcanitez, Tahkim, s. 67).

verme yetkisi tanınmıştır. MTK md. 6/I düzenlemesine göre⁹⁹, göre; “*taraf-lardan birinin, tahkim yargılamasından önce veya tahkim yargılaması sıra-sında mahkemeden ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz istemesi ve mahkemenin böyle bir tedbire veya hacze karar vermesi, tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmez*”.

O halde MTK düzenlemesine göre geçici hukuki koruma tedbirleri konusunda hem devlet mahkemeleri hem de hakemler yetkilidir. Zira her ne kadar MTK uyarınca hakemlere geçici hukuki koruma kararı verme yetkisi tanınmış olsa da yukarıda belirttiğimiz üzere hakemleri bu yetkisi sınırlandırılmıştır ve buna göre de mahkemeler tarafından alınması gereken geçici hukuki tedbirler söz konusu olabilmektedir¹⁰⁰.

Burada eklemek gerekir ki; MTK, yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu Kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar hakkında uygulanır (MTK md. 1/II). Ancak anılan kanunun ilgili hükümleri dikkate alındığında MTK md. 5 ve md. 6 hükümlerinin uygulanabilmesi için tahkim yerinin Türkiye’de olması ve söz konusu tahkimin bu kanuna tâbi olması şartları aranmaz; sadece tahkimin milletlerarası olması, yani MTK md. 2’de düzenlenen yabancılık unsurlarından birini içermesi gerekir (MTK, md. I/III).

O halde tahkimin Türkiye’de veya yabancı bir ülkede olup olmadığına bakılmaksızın tahkim sözleşmesinin taraflarından birinin tahkim yargılama-sından önce veya tahkim yargılaması esnasında mahkemeden geçici hukuki koruma talep etmesi ve mahkemenin de talep doğrultusunda karar vermesi

⁹⁹ MTK’nın mehzamı teşkil eden UNCITRAL Model Kanun’da bu şekilde bir düzenleme yoktur. Buna karşılık ad hoc tahkim hakkındaki 1976 tarihli UNCITRAL Tahkim Kuralları’nda (md. 26/III) bu yönde bir düzenleme mevcuttur. MTK md. 6/I bu hükümden alınmıştır. Bu hüküm Avrupa’da henüz genel olarak hakemlerin geçici hukuki koruma tedbirlerine karar vermelerinin kabul olunmadığı bir devrede taraflardan birinin bu amaçla devlet mahkemelerine başvurmasının tahkim anlaşmasından vazgeçerek uyuşmazlığın devlet mahkemeleri tarafından halledilmesinin kabul edildiği anlamına gelmeyeceğini açıklığa kavuşturmak üzere sözleşmeye konulmuş olan bir hükümdür (Kalpsüz, s. 44-45).

¹⁰⁰ Bu yönde bir düzenlemeyi gerekli kılan bir başka ihtimal de söz konusu ihtiyati tedbir veya ihtiyati haciz kararını Türkiye dışındaki bir ülkede alınması gerektiği durumlardır (Akıncı, s. 132).

tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmeyecektir¹⁰¹. Yani tahkim yerinin Türkiye dışında olması dolayısıyla aslında MTK'nın uygulanmayacağı uyuşmazlıklarda da Türk mahkemelerinden geçici hukuki koruma tedbirini talep edilebilecektir. Dolayısıyla bu düzenleme MTK'nın tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği uyuşmazlıklara uygulanacağı kuralının istisnasını teşkil eder¹⁰². O halde bir uyuşmazlık bakımından yabancı bir devlet mahkemesinin veya yabancı ülkedeki bir tahkim mahkemesinin yetkili olması o uyuşmazlığın esas bakımından Türk mahkemelerinin yetkisini ortadan kaldırmakla birlikte geçici hukuki koruma tedbirleri bakımından Türk mahkemelerinin yetkisi üzerinde herhangi bir etki doğmayacaktır.

Buna göre MTK açısından incelediğimizde geçici hukuki tedbir kararı vermek bakımından Almanya ve İsviçre hukuklarında olduğu gibi hakemler ile devlet mahkemelerinin yarışan yetkisi (paralel yetki) söz konusudur.

Bu durumda akıllara şu soru gelmektedir: Acaba tarafların tahkim yargılaması öncesinde geçici hukuki koruma tedbirleri için devlet mahkemelerine başvurmama hususunda yapacakları bir anlaşma geçerli olacak mıdır?

Doktrininde bir görüş, tarafların devlet mahkemelerine geçici hukuki tedbir talebi ile başvurma hakkının - özellikle icra aşamasının başarılı olması için- vazgeçilemez nitelikte olduğunu, cebri icra hukuku kapsamına giren konuların devletin egemenlik haklarının bir sonucu ve bu itibarla kamu düzeninden olmaları nedeniyle bu yönde bir anlaşmanın geçerli olamayacağı yönündedir¹⁰³. Bir başka görüş ise uyuşmazlıkların tahkim konusunda anlaşmış olan tarafların tahkim itirazı üzerine davanın esas hakkında mahkemelerin yetkisini bertaraf etmeleri kabul ediliyorsa, tarafların geçici hukuki koruma önlemleri için mahkemeye başvuramayacağının kabulünün mümkün olduğu yönündedir¹⁰⁴. Yine bu yönde bir anlaşmanın geçerli olduğu, devlet mahkemesi ile hakem mahkemesinin yetki yarışmasının tek istisnasının tarafların tahkim anlaşmasında açıkça geçici hukuki kararı verme de dahil

¹⁰¹ Şanlı, s. 193; Şanlı/Esen/Ataman-Figenmeşe, s. 454.

¹⁰² Kalpsüz, s. 50.

¹⁰³ Wolf, M., DB 1999, s. 1101, 1103 naklen Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 1041, dipn. 16. Şanlı/Esen/Ataman-Figenmeşe, s. 458; Kalpsüz, s. 47. Ayrıca bkz. Tunç-Yücel, s. 97.

¹⁰⁴ Pekcanitez, s. 142.

olmak üzere devlet mahkemelerine başvurmayacaklarını kararlaştırmış olmaları hali olduğu belirtilerek kabul edilmiştir¹⁰⁵. Bir başka görüş ise, seçilen tahkim organizasyonunun taraflar için bu yönde geçici hukuki tedbir niteliğinde bir karar alacak ve bunu hızlı bir şekilde yerine getirecek bir organı mevcut ise ancak bu durumda bu yönde bir anlaşmanın geçerli olacağı yönündedir¹⁰⁶.

Kanaatimizce, her ne kadar tahkimde taraf iradesi ön planda olsa ve aslında geçici hukuki koruma yetkisi verme konusunda devlet mahkemeleri ile hakem mahkemesi arasındaki paralel yetki durumunda hakem mahkemesi lehine öncelik tanınması gerektiğini düşüncesinde olsak da tarafların bu konuda yapacakları anlaşma ile devlet mahkemelerinin yetkisinin tamamıyla ortadan kaldırılmasının mümkün olmamalıdır. Zira tarafların devlet mahkemelerine başvuru hakları ve hak arama özgürlükleri engellenemez.

O halde esas dava bakımından tahkim mahkemelerinin yetkili kılındığı ve Türkiye’de icra edilecek ihtiyati tedbir kararları bakımından tarafların Türk mahkemelerinden geçici hukuki koruma talep etmeleri halinde bu talep HMK md. 390 uyarınca uyuşmazlığın esas bakımından görevli ve yetkili mahkemeye yapılmalı¹⁰⁷ ve tedbir kararının devamlılığının sağlanması için

¹⁰⁵ **Schwab/Walter**, s. 167. Aynı yönde İsviçre hukukunda bkz. **Walter/Bosch/Brönniman**, s. 146; **Sutter-Somm/Hasenböhler/Leuenberger**, s. 2685; **Gehri/Kramer**, s. 615.

¹⁰⁶ **Rosenberg/Gottwald/Schwab**, s. 1041.

¹⁰⁷ Taraflar arasında bir tahkim anlaşması bulunan hallerde esas dava açılmadan önce Türk mahkemelerinden bir ihtiyati tedbir alma ihtiyacı doğduğunda taraflar arasında tahkim anlaşması yokmuş gibi yetkili bir Türk mahkemesi bulunup bulunmadığına bakılmalı ve kanunen yetkili bir Türk Mahkemesi var ise bu ihtiyati tedbir kararı vermelidir. Bir başka ifade ile; HMK md. 390 düzenlemesindeki yetki kuralının taraflar arasındaki mevcut tahkim anlaşması nazara alınmadığı takdirde kanunen yetkili olacak Türk mahkemesinin yetkili olacağı şeklinde yorumlanmasının uygun olacağı doktrinde ifade edilmiştir. Ancak yine doktrinde HMK md.390 hükmünün Türk Mahkemeleri tarafından bu şekilde yorumlanmadığına dikkat çekilmiştir. Zira Şanlıurfa Asliye Hukuk Mahkemesi’nin 09.11.2012 tarih, D.İş 2012/190-K. 2012/189 sayılı kararında, HMK md. 390’daki düzenlemenin esas dava bakımından Türk mahkemelerinin yerel ve uluslararası yetkisinin bulunmadığı durumlarda Türk Mahkemelerinin tedbir kararı vermesi imkânını ortadan kaldırdığı, görevli ve yetkili mahkeme tarafından dava öncesi ve dava sonrası karar verilebileceği, dava konusu olayda ise görevli ve yetkili mahkemenin

kararının verildiği tarihten itibaren bir hafta içerisinde uygulanması talep edilmelidir (HMK md. 393/I)¹⁰⁸.

Uluslararası Pamuk Birliği Tahkim Mahkemesi olduğu, bu nedenle de ihtiyati tedbir kararının red edilmesi gerektiği yönündedir (Şanlı, s. 194 vd.; Şanlı/Esen/Ataman-Figenmeşe, s. 454 vd.).

Belirtmeliyiz ki; 1086 sayılı HUMK'a göre; dava açılmadan önce ihtiyati tedbir talebi bu tedbirin en az masrafla ve en çabuk nerede ifası mümkün ise o yer mahkemesinden veya esas hakkında yetkili olan mahkemeden istenebilirdi (HUMK md. 104/I). Dava açıldıktan sonra ise, davaya bakan mahkemeden başka bir mahkeme dava konusu uyuşmazlıkla ilgili olarak ihtiyati tedbir kararı veremezdi. Ancak davaya bakmakta olan mahkeme ihtiyati tedbirin başka bir yerde daha az masrafla ve daha çabuk ifasını mümkün görürse bu hususta o yer mahkemesini istinabe edebilirdi (HUMK, md. 104/II, c.2). HMK düzenlemesinde ise (HMK md. 390/I), ihtiyati tedbirin dava açılmadan önce esas hakkında görevli ve yetkili olan mahkemeden; dava açıldıktan sonra ise ancak asıl davanın görüldüğü mahkemeden talep edilebileceği öngörülmüştür. Bu hususta madde gerekçesinde, hiç ilgisi olmayan mahkemelerden ihtiyati tedbir istenmesinin önüne geçmek ve böylece ihtiyati tedbirde yetki ve görevle ilgili belirsiz ve kötüye kullanıma açık olan durumu belirli ve tereddütü ortadan kaldıracak hale getirildiği ifade edilmiştir (HMK md. 390 Hükümet Gerekçesi) Görev konusunda da açıkça 390/I'de belirtildiği üzere davanın esas bakımından hangi mahkeme görevli ise o yer mahkemesinden ihtiyati tedbir talep edilecektir. Ancak 1086 sayılı HUMK'un yürürlükte olduğu dönemde dava açılmadan önce ihtiyati tedbir talebinin en az masrafla ve en çabuk nerede ifası mümkün ise o yer mahkemesinden ihtiyati tedbir istenebileceğine ilişkin hüküm karşısında dava açılmadan önceki ihtiyati tedbirlerde bu genel kurala uyulmamakta ve asliye mahkemesinin görevine giren davalar için sulh mahkemesinden veya sulh mahkemesini görevine giren davalar için ihtiyati tedbir istenildiğine ve ihtiyati tedbir kararı verildiğine rastlanmakla birlikte bu uygulamanın yanlış olduğu doktrinde ifade edilmekte idi. Bkz. **Kuru**, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, (IV Cilt), 6. Baskı, İstanbul 2001, s. 4323; **Pekcantez/Atalay/Özekes** (9. Baskı), s. 674; **Arslan**, s. 12-13; **Karsh**, s. 753.

¹⁰⁸ İhtiyati tedbir kararının uygulanması HMK md.393 ile düzenlenmiştir. İhtiyati tedbirin uygulanması bakımından HUMK'da açık bir süre öngörülmemiştir. Geçici hukuki koruma niteliğindeki ihtiyati tedbirin çok uzun süre uygulanmadan ayakta kalmasının kötüye kullanıma açık bir durum ortaya çıkardığı ve bu halin tedbir alma amacına da aykırı düştüğü gerekçesi ile HMK md. 393/I hükmü kabul edilmiştir. Bu hükme göre tedbirin verildiği tarihten itibaren bir hafta içerisinde uygulanmasının talep edilmesi gerektiği, aksi halde bu süre içinde dava açılmış olsa dahi tedbir kararının kendiliğinden kalkacağı düzenlenmiştir. Burada önemli olan bir hafta içinde talepte bulunmaktır, tedbirin bunu icra edecek merci tarafından geç uygulanmasının taraf aleyhine bir sonucu

Şayet tahkim yargılamasından önce Türk mahkemelerinden geçici hukuki koruma talep edilmişse yine öncelikle tedbir kararının verildiği tarihten itibaren bir hafta içinde kararın uygulanması talep edilmeli ve bu tedbir kararının uygulanmasının talep edildiği tarihten itibaren de otuz gün içerisinde tahkim davası açılmalıdır (MTK md. 10/A-II)¹⁰⁹. Verilen ihtiyati tedbir kararının devamlılığının sağlanması için tedbir talep edenin dava açtığına ilişkin evrakı yine kararın uygulanmasını talep ettiği tarihten itibaren iki hafta içinde¹¹⁰ kararı uygulayan memura ibraz ederek dosyaya koydurmalı ve karşılığında bir belge almalıdır (HMK md. 397/I). Davanın ne zaman açılmış sayılacağı da MTK md. 10/A düzenlemesinde yer almaktadır. Buna göre; “ *taraflar aksini kararlaştırmadıkça tahkim davası, hakemlerin seçimi için Asliye Hukuk Mahkemesine veya tarafların anlaşmasına*

olmayacaktır. Tedbir kararının uygulanması kural olarak kararı veren mahkemenin yargı çevresinde bulunan veya tedbir konusu olan mal veya hakkın bulunduğu yerdeki icra dairesinden istenir. Ancak mahkemece kararın yazı işleri müdürü tarafından uygulanmasına da karar verilebilir (HMK md. 393/II). Bkz. **Arslan**, s. 18; **Yılmaz** (Şerh), s. 1681; **Karlı**, s. 759.

¹⁰⁹ Burada uluslararası tahkimin gerekleri dikkate alınarak HMK md. 397’deki iki haftalık süre otuz güne çıkartılmıştır (**Şanlı**, s. 204). TMK md. 10/A’da 30 günlük tahkim davası açma süresinin ne zaman başlayacağı öngörülmemiştir. Belirtelim ki; HUMK döneminde md. 109’a göre dava açma süresi on gün olup, bu süre ihtiyati tedbir kararının verildiği tarihten itibaren işlemeye başlardı. Burada ihtiyati tedbir kararının icra edilmiş olup olmamasının önemi yoktu. Tedbir isteyen bu on günlük süre içinde davasını açıp, dava açtığına ilişkin mahkemeden alacağı belgeyi aynı on günlük süre içinde ihtiyati tedbir kararını icra eden memura verip ihtiyati tedbir dosyasına koydurması ve karşılığında ilmuhaber alması gerekirdi. Aksi halde ihtiyati tedbir hiçbir işleme gerek kalmadan kendiliğinden kalkardı (HUMK, md. 109, c.3). Oysa HMK md. 393/I hükmü ile ihtiyati tedbir kararının verildiği tarihten itibaren bir hafta içinde uygulanması düzenlendiğinden kanaatimizce MTK uyarınca da otuz günlük dava açma süresinin ihtiyati tedbir kararının uygulanmasının talep edildiği tarihten itibaren başlaması gerektiği şeklinde anlaşılması gerekir.

¹¹⁰ Burada bir noktaya dikkat çekmek isteriz: MTK md. 10/A’da da dava açma süresi otuz gün olmasına rağmen, HMK md. 397/I uyarınca dava açıldığına dair evrakı kararı uygulayan memura ibraz ederek dosyaya koydurmak ve karşılığında bir belge almak iki haftalık süreye tâbidir. Kanaatimizce bu çelişkiyi gidermek için MTK’da bir düzenleme yapmak gerekir. Aksi halde tahkim davası açma süresi otuz gün ancak dava açıldığına ilişkin evrakı dosyaya ibraz süresi 2 hafta olacaktır. Bu şartlara uyulmadığı takdirde de tedbir kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

göre hakem seçecek olan kişi, kurum veya kuruluşa başvurulduğu ve eğer anlaşmaya göre hakemleri seçimi iki tarafa ait ise, davacının hakemini seçip kendi hakemini seçmesini diğer tarafa bildirdiği; anlaşmada hakem veya hakem kurulunu oluşturan hakemlerin ad ve soyadları belirtilmiş ise uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözülmesi talebinin karşı tarafça alındığı tarihte açılmış sayılır”.

Bu durumda gündeme gelen bir mesele, tahkim anlaşmasına rağmen taraflardan birinin geçici hukuki koruma tedbiri kararı talebi için devlet mahkemelerine başvurması durumunda diğer tarafın tahkim ilk itirazını ileri sürüp süremeyeceği hususudur. Bu konuda Alman hukukunda, tahkim itirazının ancak esas hakkındaki duruşmada yapılabileceği ve geçici hukuki koruma prosedürü içerisinde bunun mümkün olmadığı gerekçesi ile devlet mahkemesinin bu itirazı dikkate almadan karar vermesi gerektiği ifade edilmiştir. Zira geçici hukuki koruma tedbiri prosedürü ile esas yargılama prosedürü birbirinden farklı esaslara tabidir¹¹¹. Kanaatimizce de bu durumda diğer tarafın MTK md. 5’de öngörülen tahkim itirazını ileri sürememesi gerekir. Tahkim itirazının ileri sürülmesi MTK md. 5 uyarınca HMK’nın ilk itirazlara ilişkin hükümlerine (HMK md. 116 vd.) tabi tutulmuştur¹¹². O

¹¹¹ Schwab/Walter, s. 166-167.

¹¹² Burada eklemek gerekir ki; 1086 sayılı HUMK’un uygulandığı dönemde tahkim itirazının bir ilk itiraz mı yoksa def’i olarak mı ileri sürüleceği hususunda tartışmalar mevcut idi. Ancak HMK ile birlikte Milletlerarası Tahkim Kanunu’nda yer alan düzenleme ile paralellik sağlanarak tahkim itirazının ilk itiraz olarak ileri sürülmesi gerektiği md. 116/b ve md. 413/I hükmü ile açıkça düzenlenmiştir. Nitekim HMK yürürlüğe girmeden önce doktrinde Alangoya, söz konusu itirazın ilk itirazlar kategorisinde incelenmesi gerektiğini, ilk itirazların numerus clauses sayılmasına karşın bu sayımlarda bir boşluk olabileceğini savunmuştu. Bkz. Alangoya, Yavuz: Medeni Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi, İstanbul 1973, s. 63 Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 250. Buna karşılık Yargıtay tahkim itirazının def’i olarak ileri sürülmesini kabul etmekte idi. Yarg.15.HD, T.26.04.2005, E.2005/1183, K.2005/2574, Yarg.19.HD, T.19.04.2000, E.2000/2591, K.2000/2974 sayılı kararlarında; yerleşmiş Yargıtay içtihatları uyarınca tahkim itirazının davalı tarafından cevap dilekçesi verme süresi içerisinde yapılması gerektiğini belirerek tahkim itirazının bu yönüyle ilk itirazlara benzer olduğunu vurgulamış ancak bu itirazın teknik anlamda bir ilk itiraz olmayıp sözleşmeye dayalı bir def’i niteliğinde olduğuna karar vermiştir. Bkz. <http://www.kazanci.com.tr>. Aynı yönde bkz. Yarg. 11.HD, T.04.10.2004, E.2004/189, K.2004/9234, Yarg. 19.HD, T.19.04.2000, E.2000/2591, K.2000/2974, <http://www.kazanci.com.tr>.

halde tahkim itirazı ancak davanın başında esasa cevapla birlikte ileri sürülebileceğinden geçici hukuki koruma tedbiri aşamasında bu yönde bir itiraz ileri sürülemez¹¹³.

Aynı konuyu düzenleyen HMK md. 414/III uyarınca; “ *Hakem veya hakem kurulunun ya da taraflarca görevlendirilecek bir başka kişinin zamanında veya etkin olarak hareket edemeyecek olduğu hallerde taraflardan biri ihtiyati tedbir veya delil tespiti için mahkemeye başvurabilir. Bu haller mevcut değil ise mahkemeye başvuru sadece hakem veya hakem kurulundan alınacak izne veya tarafların bu konudaki yazılı sözleşmesine dayanılarak yapılır*” Anılan kanun hükmü ile tahkimde devlet mahkemelerinin geçici hukuki koruma önlemleri konusundaki yetkileri MTK ve UNCITRAL Model Kanun’da karşılığı bulunmayan bir şekilde sınırlandırılmaktadır¹¹⁴.

Bu düzenlemeye göre taraflar, hakem veya hakem kurulu yanında ihtiyati tedbir veya delil tespiti kararı vermek için bir ön hakem de görevlendirilebilirler¹¹⁵.

Geçici hukuki koruma kararı talebiyle mahkemeye müracaat edebilmek için hakem heyetinin veya ön hakemin zamanında ve etkin hareket edemeyecek olması koşulu aranmaktadır. Bu haller mevcut değilse taraflar ancak hakemlerden izin alarak veya aralarında bu konuda yazılı sözleşme yaparak devlet mahkemelerinden geçici hukuki koruma talep edebileceklerdir¹¹⁶.

¹¹³ Buna karşılık doktrinde Tunç- Yücel konuyu HMK md. 414/III açısından incelemiş ve HMK md. 414’ ün lafzı ve gerekçesinden arada bir tahkim sözleşmesi bulunuyorsa mahkemeden tedbir talep etmek için gerekli şartlar oluşmadığı halde taraflardan birinin mahkemeye başvurarak tedbir talep etmesinin mümkün olmadığı sonucunun ortaya çıktığı ve bu nedenle karşı tarafın tahkim itirazını ileri sürebilmesi gerektiğini belirtmiştir (**Tunç-Yücel**, s. 97).

¹¹⁴ **Budak**, s. 45.

¹¹⁵ Bkz. md. 414/III Hükümet Gerekçesi. Doktrinde Kanun metninde veya Gerekçede ön hakemlerin nitelikleri, nasıl tayin edilecekleri, hakemlerle ilişkileri gibi konuların belirsiz olduğu belirtilmiştir (**Budak**, s. 46).

¹¹⁶ Bkz. **Pekcanitez** (Tahkim), s. 74. Bu konuda doktrinde Budak geçici hukuki koruma ihtiyacı ortaya çıktıktan sonra tarafların yazılı sözleşme yapmalarının imkansız olmasa da çok nadir olabileceğini bu nedenle sözleşmeye tahkim şartı koymuş fakat ileride devlet mahkemelerinden geçici hukuki koruma talep etmek imkanını kaybetmek istemeyen kişilerin tahkim şartına bu yönde bir kayıt eklemeleri gerektiğine dikkat çekmiştir

Mahkeme tarafından verilen geçici hukuki koruma kararının kalkması MTK ve HMK'da ortak olarak düzenlenmiştir (HMK md. 414/IV, MTK md. 6/V). Buna göre aksine karar verilmedikçe hakem veya hakem kurulu kararının icra edilebilir hale gelmesiyle veya hakem kurulu tarafından reddedilmesi halinde kendiliğinden kalkar.

HMK md. 414/V ile mahkemenin verdiği ihtiyati tedbir kararının hakem veya hakem kurulu tarafından değiştirilebileceği ve ortadan kaldırılabileceği düzenlenmiştir. Anılan düzenleme doktrinde tartışma konusu olmuştur. Bir görüş söz konusu düzenlemenin mahkemelere olan güveni sarsacağı ve taraf iradesine bu derece üstünlük sağlamanın doğru olmadığı, kaldı ki; verilen hakem kararının kaldırılmasının diğer tarafın iradesine uygun düşmeyebileceği gerekçeleri ile eleştirmiştir¹¹⁷. Bir başka görüş; anılan düzenlemenin hem bir işlemi hangi makam yaptıysa kaldırılması kararını da o makamın vermesi gerektiğini belirten yetkide paralellik ilkesine hem de mahkeme kararını hiç bir organın ya da makamın değiştiremeyeceğine ilişkin Anayasa md. 138/son fıkrasına aykırı olduğu yönündedir¹¹⁸. Bir diğer görüş ise; hakemlerin bu konudaki yetkisinin mahkemenin verdiği ihtiyati tedbir kararını denetleme ve kaldırma yetkisi olarak anlaşılması gerektiği, bu yetkinin sadece koşullarda bir değişiklik olması durumunda ve durumun ispat edilmesi şartına bağlı olarak ihtiyati tedbir kararının kaldırılması ya da daha etkin geçici hukuki koruma sağlanabilmesi bakımından önceden mahkeme tarafından verilmiş olan tedbir kararının kısmen veya tamamen değiştirilebilmesine ilişkin olduğu yönündedir¹¹⁹.

(Budak, s. 45-46). Akıncı, teminat mektuplarının paraya çevrilmesinin önlenmesi veya hisselerin bir başkasına devrinin durdurulması gibi acilen karar verilmesi gereken durumlarda mahkeme müracaat için hakemlerden izin alınması gerekliliğini tarafların tedbir kurumundan beklentisi ile bağdaşmayacağını ifade etmiştir (Akıncı, s. 28).

¹¹⁷ Kuru (Tasarı Genel Değerlendirme), s. 85.

¹¹⁸ Ekşi, s. 175-176.

¹¹⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 1083; Pekcanitez (Tahkim), s. 75. Ayrıca bu konuda bkz. Tunç-Yücel, s. 102 vd. Bu konuda Alman ve İsviçre hukukunda mahkeme tarafından verilen geçici hukuki koruma tedbiri kararının her ne kadar maddi anlamda kesin hüküm etkisi olmasa da bağlayıcı bir etkiye benzer bir etkisi olduğu (bindungsähnliche Wirkungen) belirtilmiştir. Ancak bu etki geçici hukuki koruma kararı veren mahkemenin bu kararı değiştirmek veya kaldırmak için bir daha inceleyemeyeceği anlamına

SONUÇ

Milletlerarası ticari tahkim alanında geçici hukuki koruma kavramını incelediğimizde MTK md. 6/II'deki ifadenin aksine ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kavramları yerine daha çok geçici hukuki koruma tedbirlerinden bahsedilmiş olduğunu ve “koruyucu ve geçici önlemler”, “koruyucu geçici önlemler” gibi başkaca terimlerin de kullanıldığını görmekteyiz. Geçici hukuki koruma tedbirlerinin kendine özgü niteliklerinden dolayı da çeşitli hukuk düzenlerin de bu konuda farklı yaklaşımlar benimsenmiştir. Milletlerarası alanda tahkimin yaygın olarak kullanılması, globalleşen dünya düzeni, çağın getirdiği ihtiyaçlar da göz önünde bulundurulduğunda son otuz yıldır kurumsal tahkim sistemlerinde ve ulusal düzenlemelerde hakemlere geçici hukuki koruma tedbiri verme yetkisi tanınmıştır. Artık üzerinde durulması gereken husus bu yetkilerin sınırları meselesi olmuştur.

Türk hukukunda da milletlerarası tahkimi düzenleyen temel düzenleme niteliğinde olan MTK md. 6/II uyarınca ve ayrıca iç tahkimi düzenleyen HMK md. 414/I hakemlere geçici hukuki koruma tedbiri kararı verme yetkisi tanınmıştır.

MTK'nın ilgili düzenlemesinde hakemlerin geçici hukuki koruma türlerinden olan hem ihtiyati tedbire hem de ihtiyati hacze hükmedebilecekleri düzenlenmiş, aynı zamanda hakemlerin verebilecekleri geçici hukuki koruma kararlarına sınırlamalar getirilmiş, hakemlerin cebri icra organları tarafından icra edilmesi gereken, resmi organları ve üçüncü kişileri bağlayıcı yönde geçici hukuki koruma tedbirleri veremeyecekleri öngörülmüştür. Buna göre hem hakemlerin ihtiyati haciz kararı verebilmesini düzenlemek hem de buna karşı sınırlamalar getirmek kanaatimizce çelişki oluşturmaktadır. Zira ihtiyati haciz niteliği gereği borçlunun malvarlığına ilişkin olarak uygulanır ve cebri icra gücünü kullanmayı gerektirir. Kaldı ki; geçici hukuki koruma kararlarının uyuşmazlık konusuna ilişkin olması şartı da ihtiyati haciz kararları bakımından yerine getirilmemektedir. Ayrıca kanunun

gelmemekte, buna karşılık başka bir mahkemenin- konu için yetkili olsa bile- bu kararı inceleyemeyeceği anlamına gelmektedir. Hakem mahkemesi oluşmadığından dolayı taraflar devlet mahkemesinde geçici hukuki koruma kararı talep etmişler ise hakem mahkemesi bu durumda verilen tedbir kararının değiştirilmesine veya kaldırılmasına karar veremez (Schwab/Walter, s. 168; Walter/Bosch/Brönniman, s. 147).

lafzında hakemlerin sadece ihtiyati haciz ve ihtiyati tedbir kararı verebilecekleri ifadesi akıllara hakemlerin delil tespitine karar verip veremeyecekleri sorusunu getirmektedir. Burada hakemlerin bir geçici hukuki koruma türü olan delil tespitine de karar vermeleri gerektiği kabul edilmelidir. Nitekim HMK hükümlerinde hakemlerin delil tespiti ve ihtiyati tedbire karar verebilecekleri düzenleme altına alınmıştır (HMK md. 414/I).

Ayrıca yine MTK md. 6/III'de hakemler tarafından verilen geçici hukuki koruma kararlarının rızaen yerine getirilmediği durumlarda karşı tarafın mahkemenin yardımını isteyebileceği hükmünü öngörmüştür. Madde düzenlemesinde mahkemenin yardımından ne anlaşılması gerektiği açık değildir. Kendisinden yardım talep edilen mahkeme hakemler tarafından verilen geçici hukuki koruma kararının esasını inceleyememeli, sadece geçerli bir tahkim sözleşmesinin bulunup bulunmadığı, hakemlerin usulüne uygun atanıp atanmadığı, kararın içeriğinin cebri icraya elverişli olup olmadığı ve kamu düzenine uygun olup olmadığı hususları bakımından sınırlı olarak inceleyebilmelidir.

MTK md. 6/I geçici hukuki koruma kararı verme konusunda incelediğimiz Almanya ve İsviçre örneklerinde olduğu üzere hem mahkemelere hem de hakemlere paralel yetki tanımıştır. Buna göre, taraflardan birinin tahkim yargılamasından önce veya tahkim yargılaması sırasında devlet mahkemelerinden geçici hukuki koruma kararı talep etmesi ve mahkemenin bu yönde bir karar vermesi tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmeyecektir. Bu maddenin uygulanabilmesi için de tahkim yerinin Türkiye'de olması ve söz konusu tahkimin bu kanuna tabi olması şartı aranmayacaktır, sadece tahkimin yabancılık unsuru içermesi yeterlidir. Başka bir deyişle; uyuşmazlık MTK'ya tâbi olmazsa ve tahkim yeri yabancı bir ülke olsa bile devlet mahkemelerinden geçici hukuki koruma talep edilebilecektir. O halde burada kanun koyucunun geçici hukuki korumayı tahkim yargılamasından ayrı bir prosedür olarak değerlendirdiği tespiti yapılabilir. Kanaatimizce taraflar yapacakları bir anlaşma ile mahkemelerin bu yetkisini bertaraf edemezler. Zira her ne kadar taraf iradelerine önem veren ve gönüllülük esasına göre şekillenen tahkim prosedüründe mahkemelerin yetkisi ikinci planda olsa da burada tarafların devlet mahkemelerine başvuru ve hak arama özgürlükleri kısıtlanmamalıdır.

Devlet mahkemelerinden geçici hukuki koruma kararı talep edildiğinde yetkili mahkeme HMK md. 390 hükmüne göre tespit edilmelidir. Ayrıca kararın devamlılığının sağlanması açısından kararın verildiği tarihten itibaren bir hafta içerisinde tedbir kararının uygulanması talep edilmeli (HMK md. 393) ve HMK md. 397’de öngörülen ihtiyati tedbiri tamamlayan diğer işlemler yapılmalıdır.

Konuya ilişkin bir mesele de taraflardan birinin geçici hukuki koruma kararı talebiyle devlet mahkemelerine başvurması durumunda diğer tarafın aralarındaki tahkim sözleşmesi gereğince tahkim itirazı ileri sürüp süremeyeceği meselesidir. Kanaatimizce burada tahkim ilk itirazı açılmış olan bir davada sadece esas ilişkin itirazlarla birlikte cevap süresi içerisinde ileri sürülebileceğinden geçici hukuki koruma prosedürü içerisinde ileri sürülemez.

Kaynakça

- Akıncı**, Ziya; Milletlerarası Tahkim, 3. Bası, İstanbul 2013.
- A. Gehri**, Myriam/**Kramer**, Michael; ZPO Kommentar, Schweizerische Zivilprozessordnung, Orell Füssli Verlag AG 2010.
- Akıncı**, Ziya; Hakemlerin İhtiyati Tedbir ve İhtiyati Haciz Verme Yetkisi, Prof. Şükrü Postacıoğlu'na Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İzmir 1997 (s. 209-223).
- Alangoya**, H. Yavuz/**Yıldırım**, M. Kamil/**Deren-Yıldırım**, Nevhis; Medeni Usul Hukuku Esasları, 8. Tıpkı Bası, İstanbul 2011.
- Alangoya**, Yavuz/**Yıldırım**, Kamil/**Deren-Yıldırım**, Nevhis; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirme ve Öneriler, İstanbul Barosu 2006.
- Alangoya**, Yavuz/**Yıldırım**, M. Kamil/**Deren-Yıldırım**, Nevhis; Medeni Usul Hukuku Esasları, 8. Bası, İstanbul 2011.
- Alangoya**, Yavuz; Medeni Usul Hukukumuzda Tahkimin Niteliği ve Denetlenmesi, İstanbul 1973.
- Alangoya**, Yavuz; UNCITRAL Tahkim Yönetmeliği Hakkında, Prof. Dr. İlhan E. Postacıoğlu'na Armağan, İstanbul Üniversitesi, 1990 (s. 1-39).
- Arslan**, Ramazan; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Geçici Hukuki Korumalar Konusunda Getirdiği Yenilikler, Bankacılar Dergisi Özel Sayı, 2013 (s. 7-27).
- Arslandoğan**, Birce; Medeni Yargılama Hukukunda Delil Tespiti 2014, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Balkar**, Süheyla; Uluslararası Ticari Tahkim ve Geçici Koruma Tedbirleri, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010.
- Baumbach**, Adolf/**Lauterbach**, Wolfgang/**Albers**, Jan/**Hartmann**, Peter; Zivilprozessordnung 68. völlig neubearbeitete Auflage Verlag C.H. Beck München 2010.

- Birsel**, Mahmut T./**Budak**, Ali Cem; Milletlerarası Tahkim Konusunda Türk Hukuku Açısından Sorunlar ve Öneriler, Türk Tahkim Hukuku ve UNCITRAL Tahkim Örneği, Milletlerarası Tahkim Konusunda Yasal Bir Düzenleme Gerekir mi?, Sempozyum, Bildiriler, Tartışmalar, 11 Nisan 1997, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü (s. 171-249).
- Bozkurt-Yüksel**, Armağan Ebru; UNCITRAL ve UNCITRAL Model Kanunu'na Genel Bir Bakış, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Cilt: 2, Yıl:2, Sayı:4, 20 Ocak 2011 (s. 145-172).
- Bucher**, Andreas; Die neue internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz, Verlag Helbing&Lichtenhahn Basel und Frankfurt am Main 1989.
- Budak**, Ali Cem; Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Tahkim Hükümleri, Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi, Cilt: 1, S:1 2012 (s. 31-60).
- Deren-Yıldırım**, Nevhis; UNCITRAL Model Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu Çerçevesinde Milletlerarası Tahkimin Esaslı Sorunları.
- Duve**, Christian; Die neuen UNCITRAL Arbitration Rules- höhere Effizienz, niedrige Kosten?, Recht der Internationalen Wirtschaft, Heft 1-2/2011, <http://www.christian-duve.de/downloads/UNCITRAL%20Arbitration%20Rules.pdf>.
- Ekşi**, Nuray; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Tahkim, İstanbul 2013.
- Ekşi**, Nuray; Milletlerarası Tahkim Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme, Prof. Dr. Gülören Tekinalp'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl:23, Sayı 1-2/2003 (s. 295-338).
- Ergönen**, Onur; 10. Yılında Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Uygulama Alanı, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi, Cilt: 7, Sayı:20, 2011/3 (s. 151-205).
- Erişir**, Evrim; Geçici Hukuki Korumanın Temelleri ve İhtiyati Tedbir Türleri, İstanbul 2013.

- Erten**, Rifat; İngiliz Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 58, 2009/3 (s. 540-577).
- Erten**, Rifat; Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, Ankara 2010.
- Kalpsüz**, Turgut; Türkiye’de Milletlerarası Tahkim, 2. Bası, Ankara 2010.
- Karlı**, Abdurrahim; Medeni Muhakeme Hukuku Ders Kitabı, 3. Baskı, İstanbul 2012.
- Kırlı-Aydemir**, Deniz Defne; Milletlerarası Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler, İstanbul 2013.
- Kocasakal-Özdemir**, Hatice; Milletlerarası Tahkim Kanunu’nun Uygulama Alanının belirlenmesi, Prof. Dr. Özer Seliçi’ye Armağan (s. 343-368).
- Kuru**, Baki; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Hakkında Genel Değerlendirme, Medeni Usul ve İcra İflas Hukukçuları Toplantısı V, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Değerlendirmesi, TBB Yayınları, Ankara 8-9 Eylül 2006 (s. 58-85). (Tasarı Genel Değerlendirme).
- Kuru**, Baki/**Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder; Medeni Usul Hukuku, 25. Bası, Ankara 2014.
- Kuru**, Baki; Hukuk Muhakemeleri Usulü, (IV Cilt), 6. Baskı, İstanbul 2001.
- Kuru**, Baki; Hukuk Muhakemeleri Usulü, (VI Cilt),6. Baskı, İstanbul 2001.
- Musiellak**, Hans Joachim; Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz, 9. neubearbeitete Auflage, Verlag Franz Vahlen München 2012.
- Nomer**, Ergin/**Eksi**, Nuray/**Öztekin-Gelgel**, Günseli; Milletlerarası Tahkim Hukuku, C. I, 4. Bası, İstanbul 2013.
- Nomer**, Ergin/**Eksi**, Nuray/**Öztekin-Gelgel**, Günseli; Milletlerarası Tahkim Hukuku, C. I, 3. Bası, İstanbul 2008.
- Nomer**, Ergin; Devletler Hususi Hukuku, 20. Bası, İstanbul 2013.
- Önen**, Ergun; Medeni Yargılama Hukukunda Sulh, Ankara 1972.
- Özbek-Hadimoğlu**, Nimet; Milletlerarası Usul Hukukunda Geçici Hukuki Koruma, Ankara 2013.

- Özekes**, Muhammet/**Erişir**, Evrim; Konusu Para Alacağı Olan Geçici Hukuki Korumaların Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi, 2006/3, S: 5 (s. 1235-1272).
- Özekes**, Muhammet; İcra İflas Hukukunda İhtiyati Haciz, Ankara 1999.
- Özsunay**, Ergun; Kurumsal Tahkim Sistemlerinde ve Bazı Ulusal Hukukların “Uluslararası Tahkimle İlgili Düzenlemeleri”nde Geçici ve Koruyucu Önlemler, İBD 2003/2 (s. 265-290).
- Öztek**, Selçuk; İsviçre Medeni Usul Kanunu’nun İhtiyati Tedbirler Konusundaki Düzenlemesine Genel Bir Bakış, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan Yıl:2013, Cilt: 19; Sayı:2 (s. 259-269).
- Öztekin Gelgel**, Günseli; Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulama Alanı ve Getirmiş Olduğu Önemli Yenilikler, Bilgi Toplumunda Ünal Tekinalp’e Armağan, Cilt: II (s. 1081-1093).
- Pekcanıtez**, Hakan; Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanununun Tahkime İlişkin Hükümleri, Milletlerarası Tahkim Semineri 19 Nisan 2011, Ankara (Tahkim).
- Pekcanıtez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet; Medeni Usul Hukuku, 9. Bası, Ankara 2010.
- Pekcanıtez**, Hakan; Milletlerarası Tahkimde Geçici Hukuki Koruma Önlemleri, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara 2003 (s. 115-152).
- Pekcanıtez**, Hakan; İstanbul Tahkim Merkezi Kanun Taslağı, Prof. Dr. Burhan Ceyhan’a Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Özel Sayı, 2010 (s. 635-655).
- Pekcanıtez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özekes**, Muhammet; Medeni Usul Hukuku, 14. Bası, Ankara 2013.
- Rauscher**, Thomas/**Wax**, Peter/**Wenzel**, Joachim; Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band 3, 3. Auflage, Verlag C.H. Beck München 2008.
- Rosenberg**, Leo/**Scwab**, Karl Heinz/**Gottwald**, Peter; 17.Auflage, München 2010.
- Schwab**, Karl Heinz/**Walter**, Gerhard; Schiedsgerichtsbarkeit, 7. überarbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck, Helbing&Lichtenhahn 2005.

- Seviğ**, Vedat Reşit; Milli Tahkim ve Milletlerarası Tahkim, Prof. Dr. Gülören Tekinalp'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl:23, Sayı 1-2/2003 (s. 643-648).
- Seviğ**, Vedat Reşit; Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun Özellikleri, Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl:22, Sayı 2/2002 (s. 745-750).
- Stein**, Friedrich/**Jonas**, Martin; Kommentar zur Zivilprozessordnung, 22. Auflage, Band 9, 2008 Mohr Siebeck Verlag.
- Sungurtekin-Özkan**, Meral; Türk Medeni Yargılama Hukuku, İzmir 2013.
- Sutter-Somm**, Thomas/**Hasenböhler**, Franz/**Leuenberger**, Christoph; Kommentar zur Schweizerischen Zivilprozessordnung (ZPO), 2. Auflage, Schulthess Juristische Medien AG 2013, (Huber).
- Şanlı**, Cemal; Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk, Ankara 1986, (Esasa Uygulanacak Hukuk).
- Şanlı**, Cemal; Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, 5. Bası, İstanbul 2013.
- Şanlı**, Cemal/**Esen**, Emre/**Ataman-Figanmeşe**, İnci; Milletlerarası Özel Hukuk, 2.Bası, İstanbul 2014.
- Thomas**, Heinz/**Putzo**, Hans; 30. Auflage, München 2009.
- Tunç-Yücel**, Müjgan; HMK Uyarınca Tahkimde İhtiyati Tedbir ve Delil Tespiti, Ankara 2013.
- Umar**, Bilge; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2011.
- Üstündağ**, Saim; İhtiyati Tedbirler, İstanbul 1981.
- Üstündağ**, Saim; Medeni Yargılama Hukuku, C. I-II, 7.bası, İstanbul 2000.
- Walter**, Gerhard/**Bosch**, Wolfgang/**Brönniman**, Jürgen; Internationale Schiedsgerichtsbarkeit in der Schweiz, Verlag Stämpfli + Cie AG, Bern 1991.
- Yeşilova**, Bilgehan; Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi, İzmir 2008.
- Yeşilirmak**, Ali; Provisional Measures in International Commercial Arbitration, Londra Kluwer 2005.

Yılmaz, Ejder; Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri, Cilt: 1, Ankara 2001.

Yılmaz, Ejder; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara 2013.

Zöller, Richard; Zivilprozessordnung, 28. neubearbeitete Auflage, 2010
Verlag Dr. Otto Schmidt Köln.

İnternet Kaynakları :

<http://www.admin.ch> İsviçre Hükümeti Resmi İnternet Sitesi

<http://www.kazanci.com.tr> Kazancı İçtihat Bankası